

Wonen, Wijken en Integratie
Ministerie van Volkshuisvesting,
Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

De Uitvoeringsagenda van New Towns

Van het wegwerken van achterstanden
naar het voorkomen van achterstanden

De Uitvoeringsagenda van New Towns

Van het wegwerken van achterstanden
naar het voorkomen van achterstanden

Inhoudsopgave

1. Introductie en samenvatting	05
1.1 Naar vitale nieuwe steden	05
1.1.1 Inleiding	05
1.1.2 Huidige positie is sterk	05
1.1.3 Minder uitgaven en waardevorming door aanpassing instrumenten en experimenten	05
1.1.4 De nieuwe steden zijn niet “af”	05
1.1.4.1 Op zoek naar nieuwe vormen van beheer gericht op zelfredzaamheid	05
1.1.4.2 Op zoek naar eigentijdse voorzieningen in het bijzonder door jeugd, opleiding en werk op een nieuwe manier te verbinden	06
1.1.5 Gezamenlijke agenda	07
1.1.6 Wat verwachten we van deze samenwerking?	07
1.2 Samenvatting	07
1.2.1 New Towns worden Grote Steden	07
1.2.2 Hoe de 5 New Towns groeiden tot 100.000+ steden	07
1.2.3 New Town verkenningen	08
1.2.4 Bestuurlijk kader	09
1.2.5 Van groei naar beheer	09
1.2.6 Van wonen naar leven	09
1.2.7 Vier preventiestrategieën	10
1.2.8 Uitvoeringsagenda	10
2. Inleiding	11
3. Een nieuwe aanpak	13
3.1 Algemeen	13
4. Vier preventiestrategieën	15
4.1 Bruisende Centrumvoorzieningen: aanpak laag voorzieningenniveau	15
4.1.1 Inleiding	15
4.1.2 Uitgangssituatie	15
4.1.3 De aanpak	16
4.1.4 Effecten	17
4.1.5 De Businesscases	18
4.2 Wijken van waarde: aanpak grootschalige wijken	18
4.2.1 Inleiding	18
4.2.2 Uitgangssituatie	18
4.2.3 Aanpak	20
4.2.4 Effecten	21
4.2.5 De Businesscases	21

4.3 Stad van nieuwe kansen voor de volgende generatie: aanpak eenzijdige bevolkingsopbouw	22
4.3.1 Inleiding	22
4.3.2 Uitgangssituatie	22
4.3.3 De aanpak	23
4.3.4 Effecten	24
4.3.5 De Businesscases	24
4.4. Vanzelfsprekende veiligheid: aanpak voorkomen van risicovolle situaties	25
4.4.1 Inleiding	25
4.4.2 Uitgangssituatie	26
4.4.3 De aanpak	27
4.4.4 Effecten	27
4.4.5 De Businesscases	27

Overzichten

Literatuur	28
Beschikbare budgetten	28

Bijlagen

Gemeentelijke uitvoeringsagenda Almere
Gemeentelijke uitvoeringsagenda Apeldoorn
Gemeentelijke uitvoeringsagenda Ede
Gemeentelijke uitvoeringsagenda Haarlemmermeer
Gemeentelijke uitvoeringsagenda Zoetermeer

De bijlagen zijn afzonderlijk op te vragen via gsb@sinternovem.nl

1. Introductie en samenvatting

1.1 Naar vitale nieuwe steden

1.1.1 Inleiding

Met dit traject wordt invulling gegeven aan de motie Ortega en de thematische invulling van het stedenbeleid¹. Vijf gemeenten, te weten Almere, Apeldoorn, Ede, Haarlemmermeer en Zoetermeer en het ministerie van VROM/WWI hebben samen een analyse gemaakt van de kansen en problemen, die dreigen te ontstaan als gevolg van een groeispurt, die deze gemeenten in enige fase van hun bestaan hebben doorgemaakt, of nog steeds doormaken. In goed partnership tussen gemeenten en Rijk is een concrete uitvoeringsagenda opgesteld met innovatieve voorstellen voor een preventieve aanpak ter voorkoming van (toekomstige) problemen van New Towns.

In plaats van het wegwerken van achterstanden is een beleidslijn uitgewerkt naar het voorkomen van achterstanden. Zelfredzaamheid en preventie staan hierbij centraal, met een focus op kwalitatieve groei. Dit om de neerwaartse spiraal, waarin deze steden zitten te kunnen keren.

Dat is een belangrijk gegeven omdat de landelijke woningvoorraad voor meer dan de helft en in de 5 New Town gemeenten voor zelfs 75% bestaat uit woningen die zijn gebouwd ná 1971. Tussen nu en 2020 is 50% van deze woningen ouder dan 30 jaar. Niets doen is geen optie, anders creëren we op termijn zowel fysieke als sociale achterstanden en problemen in dit deel van de woningvoorraad.

De beleidsinzet om achterstanden te voorkomen moet overigens nadrukkelijk worden gepositioneerd tegen de achtergrond van de huidige praktijk en realiteit van dit moment. In de steden zijn er al problemen zichtbaar en de gemeenten getroosten zich nu al de nodige inspanningen om deze problemen aan te pakken. De voorliggende beleidslijn moet dan ook geplaatst worden naast de aanpak die nodig is om al aanwezige achterstanden weg te werken.

1.1.2 Huidige positie is sterk

De vijf steden tellen samen zo'n 750.000 inwoners. Ze zijn nieuw in het stedenbeleid, omdat ze niet of nauwelijks kampen met 'grootstedelijke problematiek' in de gebruikelijke zin van het woord. En dat willen ze graag zo houden. Ze zijn nieuw in hun benadering van stedelijke ontwikkeling: problemen voorkómen en kansen pakken door aan te sluiten bij de ambities van de inwoners en deze te stimuleren. En ze zijn nieuw, omdat ze pakweg veertig jaar geleden nog niet als stad op de kaart van Nederland stonden. De nieuwe steden zijn in rap tempo uit de grond geschoten om de bevolkingsgroei in Nederland op te vangen.

De ene grote wijk na de andere werd gebouwd, om in de snel stijgende vraag naar woningen te voorzien. Het sterke punt dat de steden gemeen hebben, is hun kwalitatief goede woningvoorraad en woonomgeving. Relatief veel koopwoningen, vaak met tuin, in rustige en meestal veilige buurten. De nieuwe steden bewijzen dat Nederland goed is in bouwen. De sterke woningvoorraad trok een sterke beroepsbevolking aan, die op zijn beurt leidde tot een sterke lokale economie. De vijf Nieuwe Steden zijn goed voor ruim 400.000 banen. Het arbeidsethos is sterk, de werkloosheid is er laag.

1.1.3 Minder uitgaven en waardevorming door aanpassing instrumenten en experimenten

Een aantal richtinggevende kaders is afgesproken voor de uitwerking. De innovatieve businesscases moeten gevonden worden binnen de huidige bestaande financiële kaders en moeten in de sfeer liggen van wet- en regelgeving, experimenten, kennisoverdracht en samenwerking door kansrijke coalities. Deze beleidsuitwerking kan op de langere termijn tot substantieel minder uitgaven leiden op zowel de Rijks- als de gemeentelijke begrotingen. Uiteraard is daarbij gekeken naar het huidige (interdepartementale) instrumentarium rondom het stedenbeleid en de wijkenaanpak, waarbij de vraag aan de orde is geweest of, en zo ja in welke mate, instrumenten zoals bijvoorbeeld het ISV, de verstedelijkingsafspraken, het kennis- en experimentenprogramma, het budget 'Vroegtijdig schoolverlaters', de gelden voor veiligheid en leefbaarheid, etc. kunnen worden ingezet.

Bij zich wijzigende omstandigheden en of aanpassingen van het instrumentarium zal wel nadrukkelijk worden gekeken of, en zo ja, in hoeverre de verdeling en de inzet van Rijksmiddelen krimp, groei en onderhoudsproof zijn en aansluiten bij de stedelijke opgave van dat moment.

1.1.4 De nieuwe steden zijn niet "af"

Bij de start kregen de New Towns een goede infrastructuur, basisvoorzieningen en heel veel woningen. De vele nieuwe woningen zorgden voor nieuwe inwoners. Nu is het zaak om de kinderen van die inwoners aan de stad te binden. Deze nieuwe steden kloppen nu bij het Rijk aan voor aandacht en medewerking voor innovatieve businesscases en daarbij behorende leergemeenschappen. Daarvoor hebben zij twee redenen.

1.1.4.1 Op zoek naar nieuwe vormen van beheer gericht op zelfredzaamheid

De eerste reden is dat goed bouwen alleen niet voldoende is. Goed beheer is evenzeer nodig om buurten en wijken toekomstbestendig te houden. De wijken die in de jaren 70 en 80 zijn gebouwd,

¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2007 - 2008, 31 200 XVIII, nr.30 en Tweede Kamer, vergaderjaar 2008 - 2009, 31 757, nr 1

zijn aan groot onderhoud toe. Zo niet, dan dreigen zij door statusverlies de probleemwijken van de toekomst te worden. Het gaat om grote, eenvormige wijken en daarmee om forse opgaven voor de steden. Beheer en preventie nu is vanuit kosteneffectiviteit veruit te prefereren boven herstructurering op termijn. Dat is relatief nieuwe materie, er liggen geen kant en klare recepten en bovendien een mindset die op groei georiënteerde gemeenten zich eigen moeten maken. De nieuwe steden zien zichzelf als het ideale laboratorium om die te ontwikkelen. Maar daarvoor ontbreken voldoende middelen en vooral instrumenten op lokaal niveau.

Het verbeteren van de zelfredzaamheid betekent dat de horizontale verbanden tussen bewoners, ondernemers, bureaus, klanten, collega's en ook tussen instanties versterkt worden en deze een grotere (financiële) slagkracht krijgen. Er zijn in totaal ongeveer 20 businesscases die in diverse gradaties vorm geven aan de zoektocht. Het verbeteren van de leefbaarheid en de ruimtelijke kwaliteit zijn de voornaamste doelen. Een aantal projecten betreft nadrukkelijk het verbeteren van de netwerksamenwerking tussen instanties. Dat zijn bijvoorbeeld de brede schoolprojecten (Almere en Haarlemmermeer), de Centra voor jeugd en gezin plus (Haarlemmermeer) en het project Palenstein in Zoetermeer. De al bestaande infrastructuur wordt beter benut en verbeterd. Dat geeft de mogelijkheid meer klantgericht te werken, zoals bij gezinscoaches in Ede en de mobiele jeugdteams en de buurtpreventieteams in Zoetermeer. Een stap verder is de actieve betrokkenheid van bewoners te stimuleren via activeringscentra en ontmoetingsplekken (Almere) en wijkconsultatie (Apeldoorn). Deze moeten de broedplaatsen worden van de ideeën, waar daadwerkelijk vorm aan wordt gegeven. Dat gebeurt concreet in diverse businesscases, zoals De Nieuw Combinatie in Zoetermeer, de Wijk aan tafel in Ede, de wijk Orden in Apeldoorn en Scholeneiland in Haarlemmermeer. Dat zijn open processen met een nadrukkelijke stem van de bewoner. De laatste stap naar zelfredzaamheid is ook financiële zelfredzaamheid. Collectief Particulier Opdrachtgeverschap (CPO) is daar een goed voorbeeld van. Dit wordt onder andere uitgevoerd in Zoetermeer en Almere. CPO is gericht op de eigen woning. Projecten met zelfregulering in het publieke domein komen nog niet voor. Daarvoor werkt de regelgeving nog als een belemmering. Er zullen businesscases worden ontwikkeld (Ons Belang en Onze Kamer) waarin dit aspect wordt uitgetest. De leergemeenschap die moet worden opgericht, dient ervoor kennis te delen en te vermenigvuldigen.

1.1.4.2 Op zoek naar eigentijdse voorzieningen in het bijzonder door jeugd, opleiding en werk op een nieuwe manier te verbinden

Een goede woningvoorraad is een mooie start, maar voor de verdere ontwikkeling niet voldoende. Daarvoor zijn de nieuwe steden onvoldoende geoutilleerd. Hun voorzieningen schieten in hoge mate tekort. Veel inwoners zien hun kinderen noodgedwongen de stad verlaten, om verder te komen op de maatschappelijke ladder. New Towns bieden onvoldoende kansen voor sociale stijging. Zo zijn de mogelijkheden om hoger onderwijs te volgen in de

nieuwe steden vrijwel nihil. Ook culturele voorzieningen en een aansprekende binnenstad met ruimte voor ontmoeting, van vitaal belang voor de binding met de stad, blijven achter. En dat is te merken. De nieuwe steden hebben moeite hun sociaal kapitaal vast te houden en de hoger opgeleide en creatieve klasse aan te trekken. De verjonging van de beroepsbevolking blijft achter bij andere steden, zowel kwantitatief als kwalitatief. De tendens is die van minder diversiteit, een zwakkere kennisbasis en achterblijvende inkomensontwikkeling. Dat is ongewenst vanuit sociaal-maatschappelijk oogpunt, en een economisch risico voor de steden en dus ook voor Nederland. Het is nog niet te laat. Vanuit hun eigen verantwoordelijkheid en rol kan een gezamenlijk offensief van Rijk en steden, gericht op kwalitatieve versterking van het stedelijk milieu, de toekomstige vitaliteit van deze nieuwe steden veilig stellen. Een bijzondere kans is het grote aantal jongeren in de New Towns, waardoor werk, opleiding en jeugd op een nieuwe manier verbonden kunnen worden.

Kansen voor de volgende generatie moeten tot stand komen door nieuwe verbindingen te creëren. Leren, werken en ondernemen komen in allerlei combinaties voor in de diverse businesscases. Scholen, vastgoedbeheerders, bedrijven, jonge ondernemers en de overheid zoeken naar mogelijkheden om vaardigheden te vergroten, talent te ontwikkelen en vast te houden en innovaties tot stand te brengen. Er zijn voor deze zoektocht ongeveer 10 businesscases, gericht op het ontwikkelen van leerwerkplekken, cultuurpleinen en assen, broedplaatsen, een kenniscampus en dergelijke. Voorbeelden zijn de School op straat in Ede, de Starterswinkels in Haarlemmermeer, Het Leren in de wijk in Almere, de Innovatiefabriek in Zoetermeer, het Expositium in Ede en Village Veldhuis in Apeldoorn. In alle gevallen gaan leren, werken en ondernemen samen. Deze ongewone vormen verdienen extra zorg en aandacht om tot bloei te komen en zijn een buitengewone kans iets bijzonders tot stand te brengen en vergen dus ook ongewone middelen en creativiteit van alle betrokkenen.

Naast ongewone acties blijven gewone acties noodzakelijk om de voorzieningen en de werkgelegenheid in de New Towns te versterken. Dat kan door de vestiging van zowel commerciële als niet commerciële voorzieningen, zoals HBO scholen, instituten en dergelijke.

1.1.5 Gezamenlijke agenda

De 5 New Towns en het Rijk hebben een gezamenlijke agenda opgesteld.

- De 5 New Towns doen mee aan het reguliere ambtelijke en bestuurlijke overleg in het kader van het nieuwe stedenbeleid.
- In het kader van het vormgeven van preventie worden er voorstellen gedaan die kunnen leiden tot een andere rolverdeling op lokaal en departementaal niveau. De gemeentelijke organisaties moeten zorgen dat zij zijn toegerust op deze nieuwe taken en thema's.
- Experimenten voor mogelijke aanpassing van het instrumentarium die leiden tot meer zeggenschap van de gebruiker, verkorting van de geldcyclus, beperking van de afwenteling en het bevorderen van publiek ondernemerschap.
- De 5 New Towns gaan aan de slag met de uitwerking en uitvoering van de business cases, onder andere via experimenten en leergemeenschappen.
- Het Rijk zal daarbij de komende 2 jaar meehelpen met het creatief oplossen van knelpunten in regelgeving, kennis en expertise beschikbaar stellen en binnen de huidige financiële kaders meedenken over het verkrijgen van de benodigde budgetten.
- Over 2 jaar zal er mede op basis van de leefbaarometer een rapportage aan de Tweede Kamer worden gestuurd over de resultaten van de uitvoeringsagenda.

1.1.6 Wat verwachten we van deze samenwerking?

Een succesvolle uitvoering biedt perspectief:

- Veel meer mogelijkheden tot sociale stijging en versterking van de lokale economie.
- Het waardebehoud van de wijken.
- Verduurzamen van wijken in sociaal, ecologisch, ruimtelijk en cultureel opzicht.
- Het verzilveren van kansen en vroegtijdig te lijf gaan van achterstanden en problemen.
- In de toekomst geen beroep te hoeven doen op extra Rijksmiddelen; integendeel: de voorgestelde beleidslijn kan op termijn besparingen opleveren.
- Een voorbeeldfunctie vervullen voor stedelijke vernieuwing in de 21ste eeuw.

1.2 Samenvatting

1.2.1 New Towns worden Grote Steden

Vijf steden, te weten Almere, Apeldoorn, Ede, Haarlemmermeer en Zoetermeer nemen naar aanleiding van de motie Ortega uit de Tweede Kamer deel aan het overleg over het Nieuwe Stedenbeleid vanaf 2010. Zij hebben zich verenigd als de vijf New Towns. De gemeenten van het stedenbeleid zijn georganiseerd in de G4 en de G27. De vijf New Towns zijn toegetreden tot de G27, die daarmee de G32 wordt. Met de Minister voor WWI is op 1 september 2008 afgesproken dat er een uitvoeringsagenda zal worden opgesteld. Na dat overleg en later tijdens een aantal discussietafels bij de diverse gemeenten is een aantal relevante onderwerpen getoetst en vastgesteld. De grote en

sterke woningvoorraad met haar huidige bewoners is een prachtige start maar onvoldoende voorwaarde voor een sterke en kansrijke verdere stedelijke ontwikkeling in zowel fysiek als sociaal opzicht. Uit de analyse en dialoog is gekozen voor een preventieve aanpak. Deze bestaat uit de volgende preventiestrategieën:

- Bruisende centrum voorzieningen
- Wijken van waarde
- Stad van nieuwe kansen voor de volgende generatie
- Vanzelfsprekende veiligheid

De aanpak moet er toe leiden dat nieuwe generaties niet alleen als kind een mooie woonomgeving hebben gekend, maar dat hun stad ook de kansen biedt voor verdere ontplooiing. Omdat de uitgangspositie van de New Towns over het algemeen sterk is, is de aanpak minder probleemgericht. Kernwoorden bij de aanpak zijn preventie, innovatie, van groei naar beheer van de stad en publiek ondernemerschap. De achterliggende gedachte is dat voor een succesvolle stedelijke ontwikkeling de actieve deelname van burgers en ondernemers bij publieke projecten onmisbaar is.

De voorliggende uitvoeringsagenda is in goede samenwerking tussen de 5 New Towns en het ministerie van VROM/WWI tot stand gekomen.

1.2.2 Hoe de 5 New Towns groeiden tot 100.000+ steden

De vijf New Towns Almere, Apeldoorn, Ede, Haarlemmermeer en Zoetermeer zijn allemaal explosief gegroeid sinds de Tweede Wereldoorlog, maar de mate waarin en het tempo is wel per stad verschillend. Deze groei is door een aantal dominante maatschappelijke en beleidsmatige trends veroorzaakt. Tot het midden van de jaren '60 van de vorige eeuw veranderde de Nederlandse maatschappij in rap tempo. Het waren de jaren van wederopbouw waarin de welvaart van huishoudens enorm groeide en de individualiseringstrend een grote impact had op de maatschappij. Hand over hand nam ook de gemiddelde welvaart toe en daarmee de individualisering, emancipatiemogelijkheden, consumptiegedrag en mobiliteit. De toenemende mobiliteit van de bevolking was de motor achter de suburbanisatie, die toen ontstond. De gemeenten Zoetermeer, Ede en Apeldoorn groeiden tussen

1945 en 1960 enorm hard. Ede en Zoetermeer verdubbelden zelfs in 15 jaar. Haarlemmermeer is in de periode 1965-1970 echt hard gaan groeien. Almere is sinds begin jaren 70 uit het niets ontstaan. Het woningbouwprogramma werd gekenmerkt door het bouwen van (veelal grondgebonden) woningen voor gezinnen.

Een uitzondering hierin is Zoetermeer met een in hoge mate gestapelde woningbouw. Met de tweede Nota Ruimtelijke Ordening kwam na 1965 de moderne Nederlandse ruimtelijke ordening tot volle bloei. Het beleidsconcept 'gebundelde deconcentratie' werd geïntroduceerd. Deze beleidsambitie was de basis voor de groei van Zoetermeer, Haarlemmermeer en Almere.

In de loop van de jaren 60 werd volop ingezet op de productie van eengezinswoningen en het stimuleren van eigenwoningbezit. Door de dan tot volle wasdom gekomen welvaart ontstond een suburbanisatiestroom van sociaal-economisch krachtige mensen naar de nieuwbouwlocaties. De periode 1970-1990 zijn de hoogtijdagen van de groeikernen. In 1977 kreeg een aantal gemeenten in de nabijheid van grote steden de status van groeikern: 'een kern die een sterke groei moet doormaken, vooral ten behoeve van een nabijgelegen (grote) stad, indien deze groei exponentieel groot is in vergelijking met de omvang van die kern zelf', zoals geformuleerd in de Verstedelijkingsnota. Almere, Haarlemmermeer en Zoetermeer maakten onderdeel uit van dit verstedelijkingsprogramma. Apeldoorn was de officiële opvangkern voor rijksdiensten die in Den Haag geen plaats meer vonden. Overigens was de speciale aandacht van het Rijk voor de groeikernstatus van korte duur, want nog geen tien jaar later werden de groeikernen al weer als gewone gemeenten behandeld. Daarmee stopte na verloop van enige jaren niet alleen het gezamenlijk optrekken naar het Rijk, maar kwam er ook een eind aan de uitwisseling van ervaringen. Met de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening en de VINEX zette de omvangrijke groei van deze steden vanaf midden jaren '90 gewoon door².

1.2.3 New Town verkenningen

Het besef dat veel steden die na 1945 snel zijn gegroeid zich geplaatst zien voor een omvangrijke en bovendien andersoortige vernieuwingsopgave, begint ook langzaam door te dringen in de landelijke politiek. Op 5 december 2007 heeft de Tweede Kamer de motie Ortega (31200 XVIII, 30) aangenomen. Daarin verzoekt de Kamer aan de regering om in de geest van de motie Adelmund, het huidige overleg met de G31, het IPO en de VNG over de evaluatie van het Grote Stedenbeleid en over de contouren van het stedelijk beleid na 2009 te verbreden met de gemeenten met meer dan 100 duizend inwoners (Haarlemmermeer, Almere, Apeldoorn, Ede en Zoetermeer). De minister heeft op 6 december in een brief aan de kamer aangegeven positief tegenover de motie te staan (Kamerstuk 31200 XVIII, 40, blz. 7). De VNG ondersteunt bij brief van 8 januari 2008 de lijn van het Rijk. Zij geeft daarbij enkele criteria aan, die volgens haar van belang zijn bij de bepaling welke steden zouden moeten worden betrokken bij het toekomstig stedenbeleid:

- Steden met aanzienlijke omvang

- Grootschalige investeringsopgave (verleden, heden, toekomst)
- Objectief waarneembare sociale, economische en maatschappelijke problemen of achterstanden
- Aanwezigheid van een preventieve opgave
- Regionale functie (centrumgemeente)

Bij de 5 New Towns is vooral het eerste, tweede en vierde punt van belang. Sinds de indiening van de motie Ortega is samen met het ministerie van VROM/WWI en de 5 steden een traject doorlopen om tot een uitvoeringsagenda te komen. Dat bestond uit deskresearch en de organisatie van een aantal discussie-tafels. Op basis van dit onderzoek en de gevoerde dialoog kan worden geconcludeerd dat de vijf steden momenteel relatief goed presteren, maar dat wel een negatieve spiraal dreigt te ontstaan. Op stedelijk niveau hebben de onderzochte steden ook te maken met problemen zoals:

- Centrumvoorzieningen en stadscentra: het niveau van stedelijke voorzieningen houdt de groei van de bevolking niet bij. Dat kan gaan om culturele voorzieningen, maar ook om opvanghuizen voor daklozen en verslaafden of onderwijsinstellingen.
- Grote woonwijken: het is de ruimtelijke tegenhanger van het centrum: de grote nieuwe wijken zijn soms zeer saai en gelijkvormig en de leefbaarheid laat een negatieve spiraal zien.
- Identiteit en imago: de steden hebben voor buitenstaanders, en soms ook voor inwoners, geen duidelijke identiteit en soms zelfs een negatief imago. Onderzoek laat zien dat de aantrekkelijkheid van New Towns achter blijft bij andere steden.
- Demografische pieken: de steden trekken in een beperkte tijdperiode grote groepen mensen aan met dezelfde kenmerken, lager of middelbaar opgeleid, gezinsinkomens gebaseerd op twee verdienende partners, relatief weinig hoogopgeleiden. Bovendien is er door het gebrek aan voorzieningen vaak sprake van een negatief migratiesaldo voor jongeren en worden zij met specifieke leefbaarheidvraagstukken geconfronteerd.

Er zijn overigens ook volop kansen. Groei geeft een dynamiek waarin innovatie mogelijk is. De bevolking, bedrijven en instellingen, het bestuur en het ambtelijk apparaat, zijn ingesteld op vernieuwing. Er heerst een pioniers mentaliteit. Een open houding om samen met andere partners te zoeken naar nieuwe oplossingen voor bovenlokale vraagstukken. Dat vertaalt zich in samenwerkingsverbanden op regionaal, landelijk en ook internationaal niveau. De trots en kennis die in Nederland is opgebouwd rond de waterwerken kan ook verbreed worden naar de nieuwe steden als ook de verdere ontwikkeling van New Towns tot een succes kan worden gemaakt. In de wereld worden vele nieuwe steden gebouwd met zowel goede als hele slechte voorbeelden. De vijf New Towns kunnen samen met het Rijk en andere partners hun gezamenlijke kennis en expertise inzetten om de volgende fase in de ontwikkeling tot een succes te maken.

² De tekst in deze paragraaf is grotendeels ontleend aan het essay dat Arnold Reijndorp, hoogleraar aan de Han Lammers leerstoel (UVA/INTI), samen met Stefan Metaal schreef voor het symposium "De vernieuwing van de Nieuwe Stad". Een in 2008 door de gemeenten Capelle aan den IJssel, Nieuwegein en Spijkenisse georganiseerd symposium over de vernieuwingsopgave in groeikernen. De tekst is niet van toepassing op Apeldoorn en Ede.

1.2.4 Bestuurlijk kader

Met de brief “Stedenbeleid vanaf 2010” heeft het kabinet de contouren van het nieuwe stedenbeleid op hoofdlijnen geschetst. In deze brief zijn de volgende kaders gesteld:

- Decentraal om maatwerk beter mogelijk te maken, waaronder innovatieve aanpakken en de interbestuurlijke lasten te verminderen.
- Selectief: focus op hardnekkige knelpunten, zowel voor wat betreft gebieden (wijkenaanpak) als thema’s (ontkooking in relatie tot cumulatieve probleemgezinnen, krimp en new town); het kunnen zowel fysieke, als sociaal-economische thema’s betreffen.
- Actief; het Rijk is betrokken bij experimenten (vooral gericht op innovatieve aanpakken) en vent deze ook uit. Vanuit partnerschap kan het Rijk de steden aanspreken: actieve agendering van kansen en problemen.
- Partnerschap: de relatie tussen Rijk en steden kenmerkt zich door partnerschap. Samen richten ze zich op complexe vraagstukken. Beide leveren oplossing.

Het nieuwe stedenbeleid vanaf 2010 kent 4 onderdelen:

1. Decentralisatie van het huidige GSB met behoud van de verworvenheden (mogelijkheid integrale aanpak, meerjarige zekerheid en prestatieafspraken op hoofdlijnen). Decentralisatie leidt tot aantal decentralisatie-uitkeringen die voortkomen uit de BDU SIV en een decentralisatie-uitkering ISV.
2. Uitvoeren van het Wijkactieplan, inclusief aandacht voor de 40+ wijken.
3. Derde investeringsstijdvak ISV (2010-2014).
4. Uitvoeren van een themagerichte aanpak van complexe opgaven: gezamenlijk met steden verkennen en oplossen van vraagstukken: New Towns, krimp, multi-probleemgezinnen ed. '. (inter-)nationaal uitwisselen van kennis en ervaringen (best practices door middel van de bestaande kennis infrastructuren).

1.2.5 Van groei naar beheer

De 5 New Towns staan voor de opgave zich door een nieuw stedenbeleid duurzaam en vitaal te maken. Niet alleen in ecologisch of fysiek opzicht, maar juist op sociaal gebied (ontplooiing, binding en sociaal verband) en economisch gebied (werken in de wijk, waardebehoud gebouwde omgeving). Preventie is in dit verband het centrale begrip. Dat betekent niet alleen voorkomen dat de foute dingen gebeuren, maar juist door eigen actieve inbreng richting geven aan de ontwikkeling van een gebied. Preventie op deze manier opgevat heeft betekenis voor veiligheid, duurzaamheid en leefbaarheid. En dat alles zonder grootschalige sloop van wijken of transformaties van de stad, want de noodzaak en middelen daarvoor ontbreken. Zo'n aanpak, een preventieve stedelijke vernieuwingsaanpak, is echter nog onontgonnen terrein binnen de stedelijke planning. Nederland is een land dat goed is in bouwen, zo hebben we bewezen na 1945 en deze steden laten dat ook zien, maar we zijn nog steeds niet heel bekwaam in het beheren van wat we hebben. Het niet tijdig ingrijpen in het sociale en fysiek beheer is, zowel in de stadsvernieuwing als de herstructurering, in de afgelopen decennia in veel gevallen de aanleiding geweest voor de uiteindelijke vernieuwingsoperaties. Juist de New Towns kunnen de laboratoria zijn voor de stedelijke vernieuwing van de toekomst, want de steden staan er relatief goed voor, omdat kansen en bedreigingen veel meer met elkaar in evenwicht zijn. De uitvoeringsagenda's van de steden presenteren hoe de vijf 100.000+ steden deze preventieve vernieuwingsopgave in de periode 2010-2014 ter hand willen nemen. De stap moet worden gemaakt van kwantitatieve naar kwalitatieve groei.

1.2.6 Van wonen naar leven

De ontwikkelingsgeschiedenis van de 5 steden heeft geleid tot een gelijkvormigheid van inhoud en vorm tussen de gemeenten en dit zorgt voor een vernieuwingsopgave in alle 5 de steden. Wanneer naar de ontwikkelingen op sociaal-economisch en -maatschappelijk gebied wordt gekeken, wordt duidelijk dat de economische situatie relatief gunstig is en de steden veelal zijn ontdaan van een zeer diepzittende sociale problematiek. Daar staat tegenover dat de dynamiek niet altijd positief is. De ontwikkeling tendert steeds meer naar een gebrek aan diversiteit, in aanwezige huishoudens, in inkomens, in voorzieningen, in woningaanbod, et cetera. Trends die bij het uitblijven van een antwoord kunnen leiden tot een neerwaartse spiraal en verdere verslechtering van de leefbaarheid, identiteit en imago. Alle steden willen de aantrekkelijkheid van hun stad waarborgen en vergroten en de mogelijkheden van sociale stijging faciliteren. Hiermee wordt bedoeld dat de inwoners in de bestaande stad zich kunnen ontplooiën en hiermee een stap verder kunnen komen in de maatschappij. De eenvormigheid profileert zich in alle steden en daarom staan de steden in essentie allemaal voor de opgave om zichzelf te vernieuwen, wetende dat ze te maken hebben met een compleet andersoortige vernieuwingsopgave dan die we hebben leren kennen in de afgelopen 15 jaar. De stap moet worden gemaakt van woonsteden naar diverse vitale steden waar geleefd wordt.

1.2.7 Vier preventiestrategieën

Op grond van de genoemde onderwerpen en de prioriteiten van de diverse gemeenten is een uitvoeringsagenda opgesteld. De voorliggende uitvoeringsagenda betreft vier preventiestrategieën. Het gaat om bruisende centrumvoorzieningen, wijken van waarde, nieuwe kansen voor de nieuwe generatie en vanzelfsprekende veiligheid. Voor elk thema is - binnen de gestelde randvoorwaarden - gezocht naar businesscases:

- Bruisende centrumvoorzieningen:
  - Vestiging centrumvoorzieningen die passen bij New Towns
  - Herinrichting van de openbare ruimte gericht op nieuwe voorzieningen en evenementen
  - Praktijk opleidingen starten en ruimte geven aan startende ondernemingen
- Wijken van waarde:
  - Opzetten van collectief particulier opdrachtgeverschap
  - Introductie gezamenlijk buurtbeheer
  - Ontwikkelen buurtvoorzieningen met bewoners
  - Ontwikkelen sociale en fysieke acupunctuur in wijken
- Stad van nieuw kansen voor de volgende generatie:
  - Vestiging van onderwijsinstellingen die passen bij New Towns
  - Opzetten van leerwerkplaatsen met lokale ondernemingen
  - Opzetten van broedplaatsen voor creatieve ondernemingen
  - Sociale stijging voor jeugd en volwassenen
- Vanzelfsprekende veiligheid:
  - Betere signalering door samenwerking instellingen
  - Nieuwe vormen van preventie
  - Integrale aanpak in sociaal en fysiek domein

Per thema zijn doelen geformuleerd. Onder elk thema zijn door de steden concrete businesscases opgesteld. Het hogere doel bij alle preventiestrategieën is de New Towns te transformeren van een woonstad naar een volwassen, vitale stad. De businesscases kunnen als voorbeeld dienen voor veel andere steden.

1.2.8 Uitvoeringsagenda

De uitvoeringsagenda omvat een preventieplan, dat verder wordt uitgewerkt in businesscases. De uitvoeringsagenda bevat een concreet maatregelenpakket met een zakelijk karakter voor de stedelijke vernieuwing in de 5 steden voor de periode 2010-2014. Uit de uitvoeringsagenda komt naar voren welke doorbraken per thema worden gerealiseerd en tegelijk maken de businesscases duidelijk welke allianties nodig zijn met het Rijk, tussen de gemeenten onderling en op lokaal niveau. Belangrijke vragen zijn: welke rollen worden onderscheiden, wie doet wat, wat is de rol van het Rijk, wat zijn de ambities, wat is het beoogde resultaat, wie draagt bij aan de oplossing en met welke middelen, wanneer is de start en wanneer is het eind van het project. Sommige businesscases hebben het karakter van experimenten, anderen zijn heel concreet en uitvoeringsgericht.

Op basis van deze principes moet het mogelijk zijn preventief te werken. Daarvoor worden burgers en ondernemers uitgedaagd zelfsturende activiteiten te ontplooiën. In een aantal businesscases worden experimenten uitgevoerd om een nieuwe aanpak en werkwijze uit te proberen. In sommige gevallen speelt regelgeving mogelijk een belemmerende rol. Er wordt bezien of er in die gevallen daadwerkelijk sprake is van een belemmering en of er mogelijkheden zijn om de belemmering weg te nemen. Mogelijk zijn ingrijpende opties nodig, zoals bijv. wegnemen van belemmeringen á la stad & milieubenadering.

Ook kan het voorkomen dat de oplossing niet ingezet wordt, omdat degene die de inspanning levert niet de baten incasseert. In die gevallen wordt gezocht naar verkorting dan wel verlaging van de kosten en baten.

Naast mogelijke aanpassingen van het instrumentarium zal gezocht moeten worden naar nieuwe allianties die passen bij deze nieuwe aanpak.

Bovendien wordt rond ieder thema een leergemeenschap opgericht die de projecten steunt en evalueert. Het doel van de leergemeenschap is ervoor te zorgen dat goede projecten navolging krijgen, fouten worden verbeterd en ervaringen worden opgebouwd en gedeeld. Hierbij wordt aansluiting gezocht bij de activiteiten van bestaande (internationale) kennisinstellingen en kennisstructuren, zoals bijvoorbeeld bij de wijkenaanpak.

De uitvoeringsagenda bestaat uit de volgende onderdelen:

- Samenvatting achtergrond en thematiek.
- Algemene beschrijving van de nieuwe aanpak en uitwerking van de vier preventiestrategieën.
- Uitvoeringsagenda per stad met eigen businesscases zijn als afzonderlijke bijlagen beschikbaar.

2. Inleiding

De Vijf New Towns, te weten Almere, Apeldoorn, Ede, Haarlemmermeer en Zoetermeer zijn toetreden tot de zogenaamde G27. Het is daarmee de G32. De New Towns zijn daarmee gesprekspartner in het nationale stedenbeleid. Op 1 september 2008 is overleg geweest tussen de minister voor WWI en de 5 New Towns. Naar aanleiding van dit gesprek is een traject gestart met het ministerie van VROM/WWI en de vijf steden om tot een gezamenlijke uitvoeringsagenda te komen. Daarvoor zijn onderzoeken uitgevoerd, rondetafel gesprekken gevoerd en is een uitvoeringsagenda opgesteld.

Door de stichting "Atlas voor gemeenten" is er per stad een zogenaamde stadfoto gemaakt. Een samenvatting is te lezen in het boekje "De nieuwe stad"³. Enkele conclusies uit deze analyse zijn: de economische situatie is redelijk gunstig, de arbeidsparticipatie is hoog en er is weinig werkloosheid (met uitzondering van de jeugdwerkloosheid). Ook de groei van de werkgelegenheid is (ver) boven gemiddeld, maar dat is vooral een gevolg van de groei van de woningvoorraad. Er zijn veel ondersteunende beroepen. Ten opzichte van de bevolkingsgroei blijft de toename van de werkgelegenheid achter. Dat geldt ook voor de werkgelegenheid in voorzieningen. Diverse soorten van centrumvoorzieningen ontbreken. Atlas voor gemeenten constateert dat de 5 New Towns mede daardoor aan aantrekkingskracht verliezen.

Achterblijvende en niet passende voorzieningen is een zeer sterk gevoeld probleem in New Towns. De woningvoorraad is veel sterker gegroeid dan het aanbod aan voorzieningen. Dat geldt niet alleen voor de woonwijken, maar vooral voor bovenwijkse voorzieningen. De centra van New Towns blijven achter. Mede daardoor is het imago niet altijd even sterk. Bruisende centrumvoorzieningen zijn daarom een absolute noodzaak.

Van een sterke veroudering van de woningvoorraad is nu geen sprake. Het heten niet voor niets New Towns. In 2000 was slechts 28% van de woningvoorraad ouder dan 30 jaar. Dit aandeel gaat zeer sterk toenemen, omdat er na 1970 veel is gebouwd. In 2020 zal 55% van de woningvoorraad van de 5 New Towns ouder zijn dan 30 jaar. Dat is een verdubbeling van het aandeel. Zo blijft in de G4 dit aandeel constant. De veroudering is dus veel sterker dan in de andere grote steden. Meer variatie, aanpassing aan de wensen van bewoners en waardebehoud zijn daarom een relevante thema's.

Verder is de migratiebalans voor kansrijke groepen vaak negatief. Haarlemmermeer kent dankzij de algemene groei nog een lichte positieve balans, Almere in lichtere mate; in Zoetermeer en Apeldoorn is het saldo sterk negatief en in Ede is het saldo dankzij de betere onderwijsvoorziening gunstiger maar nog steeds negatief. New Towns zijn een prachtige omgeving voor jonge kinderen, maar oudere kinderen hebben er nog veel te weinig te zoeken en te vinden. Het kansen bieden en daarmee binden van de jongere generatie is daarom een voor de hand liggend thema.

Veiligheid is een basisconditie voor de gezonde ontwikkeling van activiteiten op velerlei gebied. Veilige wijken zijn een kwaliteit, die in alle 5 New Towns nog steeds van kracht is. Het behoud van die kwaliteit is een zaak van iedereen, die wel ondersteund en georganiseerd moet worden. Er ontstaan echter wel eerste barstjes. Veel jongeren, te weinig kansen en een anonieme omgeving is een goed recept voor allerlei problemen ten aanzien van de sociale veiligheid. De eerste symptomen bestrijden, maar vooral het behoud van veilige omstandigheden moet leiden tot een vanzelfsprekende veiligheid.

Omdat er op dit moment nog geen sprake is van grote problemen wordt hier gesproken van vier preventie strategieën. Deze zijn dus:

- Bruisende centrumvoorzieningen
- Wijken van waarde
- Stad van nieuwe kansen voor de volgende generatie
- Vanzelfsprekende veiligheid

Deze strategieën vergen een nieuwe aanpak. Deze wordt eerst toegelicht en daarna volgt een uitwerking per strategie.

³ De nieuwe stad; Sterkte en zwakten van vijf 'nieuwe' Nederlandse steden: Almere, Apeldoorn, Ede, Haarlemmermeer en Zoetermeer, ISBN 978 90 7981 2 02 8, Atlas voor gemeenten, Utrecht, april 2009.

3. Een nieuwe aanpak

3.1 Algemeen

Het huidige stedenbeleid wordt gekenmerkt door een curatieve aanpak. Een olopende cumulatieve problematiek maakt ingrijpen onvermijdelijk. Dat is duur, te laat en bijna onomkeerbaar.

Veel wijken die deel uitmaakten van de stadsvernieuwingsoperatie uit de jaren 80 en 90 behoren nog steeds tot de probleemwijken.

De opgave is te zoeken naar een nieuwe aanpak die ervoor moet zorgen dat wijken niet afglijden en permanent afhankelijk blijven van steunmaatregelen. De nieuwe aanpak is preventief, innovatief en gericht op beheer. Een preventieve aanpak is in veel opzichten anders dan een curatieve aanpak. Bij een preventieve aanpak ligt het primaat bij de bewoner, de ondernemer en de maatschappelijke organisaties. Daaruit volgen ook een aantal andere principes, gericht op een preventieve aanpak:

- a. De burger is aan zet: van consumenten naar producent
- b. Ondernemer betrekken bij de publieke zaak
- c. Netwerksamenwerking van instellingen
- d. Sociale en fysieke acupunctuur in wijken
- e. Bevorderen van publiek ondernemerschap via het belonen van waardecreatie en van verminderde collectieve afwenteling, waardoor verband tussen inspanning en resultaat inzichtelijk wordt.
- f. Extra aandacht voor innovatie.

In het navolgende worden deze principes toegelicht.

ad.a Van curatief naar preventief

Een preventieve aanpak heeft eigen kenmerken en een eigen dynamiek. Preventie is het nemen van doelbewuste initiatieven die anticiperen op risico. Preventie operationeel maken verloopt anders dan bij probleemgericht werken. Bij probleemgericht werken wordt een deskundige gevraagd het probleem op te lossen. Bij preventief werken is degene die het risico gaat beperken, de betrokkene zelf. Anders gezegd: gezond blijven doe je zelf; als je ziek wordt ga je naar de dokter. Gezond blijven is daarom een andere activiteit dan genezen. De patiënt moet doen wat de dokter zegt. Het gezonde individu bepaalt zelf wat goed voor hem of haar is. Zaak is dat de overheid en de instellingen voldoende randvoorwaarden hiervoor creëren.

ad.b De burger is aan zet: van consumenten naar producent

Deze vorm van preventie is een logische stap, maar het nut van preventieve maatregelen wordt alleen duidelijk bij een bedrijfsmatige aanpak. Daarmee wordt bedoeld dat kosten en baten duidelijk verbonden zijn aan het gebied of de voorzieningen waar het over gaat. Kosten kunnen de inzet van eigen tijd en middelen zijn van bewoners of ondernemers, die als het ware een onderneming vormen. Opbrengsten komen voort uit de verminderde afwenteling of de gegenereerde waarde. Dat kan gaan om een hogere

vastgoedwaarde of lagere publieke lasten. Preventie loont in theorie maar moet ook lonend zijn in de praktijk. In de communicatie van preventie staat de zelfdoener voorop, als die goed wordt bereikt worden middelen aangereikt. De hiermee samenhangende preventieve taak van de overheid is het gericht doen ontstaan van dit type organisaties en activiteiten. Zaak is dat overheid en instellingen de omstandigheden hiervoor creëren.

ad.c Ondernemer betrekken bij de publieke zaak

Een stad is een complexe organisatie, die steeds hogere eisen stelt aan de omgeving en de voorzieningen om goed te kunnen functioneren. Naarmate steden groter worden en de ruimte intensiever wordt gebruikt, nemen de regels toe om dat in goede banen te leiden en zijn de investeringen groter om de stad leefbaar te houden. Een dorp is al blij met een bushalte; Amsterdam wil een metro dwars onder de oude binnenstad. Grote steden zijn niet alleen waardevoller maar ook veel duurder en complexer om alles in goede banen te leiden. Faciliteren en handhaven vergen een steeds groter en duurder apparaat, dat steeds moeilijker aan toenemende eisen kan voldoen. Het is geen toeval dat de grootste stad in ons land ook de meeste ambtenaren per hoofd van de bevolking kent (zie Binnenlands Bestuur nr. 22, 2008). Een steeds groter wordende publieke dienst die steeds meer maatwerk moet leveren is een onbegaanbare weg, zeker als in de komende jaren nog aanzienlijk bezuinigd zal moeten worden. Efficiënt maatwerk leveren kan alleen als ondernemers worden betrokken bij de publieke zaak.

ad.d Sociale en fysieke acupunctuur in wijken

Wijkvernieuwing in een jonge woningvoorraad vraagt om een totaal andere benadering. Veel wijken zullen moeten verduurzamen, in sociaal, fysiek en in milieutechnisch opzicht, maar de manier waarop zal een ander karakter hebben. Het gros van de wijken zal zich op een natuurlijke wijze moeten (door)ontwikkelen: op basis van de kansen, bedreigingen en marktpotenties van een gebied zelf en zonder dat daar grote fysieke ingrepen aan te pas komen. Zo'n doorontwikkeling kan wel gestimuleerd worden, maar dit zal met precisie moeten gebeuren, met oog voor het schaalniveau, de aanpak en de dosering. Met zo'n sociale en ruimtelijke acupunctuur kan gericht worden gewerkt aan het laten excelleren van wijken en inwoners in het "faciliteren van het dagelijks leven" en verleidingsstrategieën om bewoners in zichzelf en hun woning te laten investeren.

ad.e Bevorderen van publiek ondernemerschap

Daar waar burgers of ondernemers initiatieven nemen die ten goede komen aan de publieke zaak zal dat gestimuleerd en waar mogelijk beloond moeten worden. We noemen dat publiek ondernemerschap. Publiek ondernemerschap moet er mede voor

zorgen dat er een context ontstaat die betaalbaar blijft en past bij de activiteiten van bewoners en ondernemers. Zelfredzaamheid en zelforganisatie, publiek ondernemerschap, evenals onderlinge waardering en waardevorming zijn kernwoorden in deze benadering. Bij een succesvolle uitvoering van de uitvoeringsagenda moet het mogelijk zijn dat New Towns in staat zijn met weinig of geen financiële hulp van de Rijksoverheid toekomstige problemen aan te pakken en toekomstwaarde te creëren.

ad.f Netwerksamenwerking van instellingen

De overheid is net als het bedrijfsleven verdeeld in een groot aantal specialiteiten. Een minder positieve benaming is verkokering. Specialisatie is echter onontkoombaar. We willen nu eenmaal een professionele onderwijzer, agent, welzijnswerker of verpleegster. Deze specialisten worden via verticale kolommen aangestuurd in een hiërarchisch geheel. In de verticale kolom is er een wisselwerking tussen geldstromen en verantwoording. Deze wisselwerking is thans zeer dominant. In een vitale stad is er echter ook een sterke horizontale verbondenheid met collega's, andere beroepsgroepen en bewoners. Netwerksamenwerking tussen instellingen, ondernemers en bewonersgroepen moet er voor zorgen dat de horizontale verbondenheid wordt versterkt, net zoals het publiek ondernemerschap dat ook al doet.

ad.g Inzetten op innovatie via experimenten

De gemeenten Almere, Apeldoorn, Ede, Haarlemmermeer en Zoetermeer zetten in op innovatie en preventie. Dat is vorm gegeven via de begrippen publiek ondernemerschap en netwerksamenwerking. De gebruiker, de instellingen en de overheid werken nauw met elkaar samen om de gestelde doelen te halen. Dat gebeurt op basis van het idee dat overheid, instellingen en ondernemer meerwaarde kunnen creëren in de publieke ruimte, waar alle partijen van kunnen profiteren. Deze nieuwe vormen zullen geleerd en geoefend moeten worden. Daarom is een aantal experimenten opgezet, die een onderdeel vormen van deze uitvoeringsagenda. De experimenten zijn erop gericht zowel wat betreft inhoud als proces voortgang te boeken. Dat kan door elkaar onderling te helpen op dit moeilijke maar ook inspirerende pad.

ad.h Andere rolverdeling en organisatie

Deze nieuwe werkwijze heeft gevolgen voor de rolverdeling van alle partijen. De gemeente en haar instellingen zijn niet langer monopolist ten aanzien van een aantal traditionele onderwerpen. Dat betekent: meer transparantie en communicatie over eigen projecten en projecten van derden; advisering aan derden en ook een meer open dialoog over de middelen. De rol van de Rijksoverheid zal ook anders worden. De Rijksoverheid is partner in dit proces. De werkwijze bij deze uitvoeringsagenda is een goed voorbeeld. Deze nieuwe aanpak zou mogelijk tot nieuwe regelgeving kunnen leiden; een rolverandering van geldgever naar adviseur en in een aantal gevallen van geldgever naar mede-investeerder. Daarom wordt rond ieder thema een leergemeenschap opgericht die de projecten steunt en evalueert. Het doel van de leergemeenschap is er voor te zorgen dat goede projecten navolging krijgen, fouten worden verbeterd en ervaringen

worden opgebouwd en gedeeld. Belangrijk is bij deze aanpak te leren zien welke projecten het meest kansrijk zijn, wat de gevolgen zijn voor de rolverdeling tussen de diverse partijen en wat de te verwachten (maatschappelijke) kosten en baten zijn. Deze aanpak is open. Andere New Towns worden uitgenodigd deel te nemen. Het Rijk wordt gevraagd mee te doen en denken aan dit leerproces. Aansluiting kan worden gezocht bij bestaande (internationale) kennisstructuren en kennisinstellingen.

4. Vier preventiestrategieën

4.1 Bruisende Centrumvoorzieningen: aanpak laag voorzieningenniveau

4.1.1 Inleiding

Het eerste thema is de doorontwikkeling van centrumvoorzieningen. De voorzieningen van een stad zijn in meerdere opzichten van groot belang. Functies, die huishoudens nodig hebben, zijn binnen bereik. Voorzieningen zorgen voor binding aan de stad, een betere leefbaarheid en scheppen bovendien werkgelegenheid.

Centrumvoorzieningen zijn de extra voorzieningen, die mensen er toebrengen een stad te bezoeken. Dat kan gaan om ontspanning, scholing, zorg, cultuur, detailhandel, rechtspraak en allerlei persoonsgerichte diensten. Grotere steden herbergen veel van deze voorzieningen vanwege de schaal, de historie, de ligging of andere factoren. Centrumvoorzieningen zorgen ook voor binding met de omgeving.

Centrumvoorzieningen horen bij iedere grote stad. Dankzij de grootte is er draagvlak voor voorzieningen die kleinere steden en dorpen ontberen. Veel centrumvoorzieningen zijn te vinden in het centrum van de stad. Dat hoeft niet, maar er zijn wel veel voordelen aan verbonden. Als er in het centrum meerdere centrumvoorzieningen zijn te vinden dan kan er sprake zijn van onderlinge versterking. Een gezond centrum vervult meerdere functies als ontmoetingsplek, marktplaats, etalage, beslissingscentrum voor de publieke zaak, leerplek, centrum voor beleving en ontspanning en wellicht nog andere functies.

De sterke en gezonde centra in ons land zijn vaak al wat ouder. Allerlei functies hebben er een plek gevonden. De sterke functies zijn gebleven; nieuwe willen er graag bijhoren. New Towns hebben

niet de tijd gehad een dergelijk proces mee te maken. Toch is er duidelijk behoefte aan. De centrumvoorzieningen zorgen voor vitaliteit, diversiteit en identiteit. De gebouwde omgeving van New Towns is enorm gegroeid en de voorzieningen zijn daar vaak maar deels in meegegaan. De huidige kenmerken van voorzieningen in New Towns zijn een grote nadruk op detailhandel en een beperkt aantal publieke diensten. Andere functies ontbreken of zijn slechts beperkt aanwezig.

4.1.2 Uitgangssituatie

Laag niveau centrumvoorzieningen

Zoals in de inleiding al is aangegeven is er in New Towns een laag niveau van centrumvoorzieningen. Voorzieningen zijn alle op het huishouden gerichte diensten, zowel commercieel als niet-commercieel, zoals detailhandel, horeca, zorg, onderwijs, welzijn, cultuur en recreatie. In New Towns ontbreken allerlei voorzieningen als vervolgonderwijs, grote musea, speciaalzaken, specifieke zorgdiensten, onderzoeksinstituten, noem maar op. Een gemakkelijke maat voor het voorzieningenniveau is het aantal arbeidsplaatsen in de sector voorzieningen per hoofd van de bevolking. Het niveau voor heel Nederland ligt boven de 200 arbeidsplaatsen per 1000 inwoners. In de New Towns is dat aanzienlijk lager. Het niveau is vergelijkbaar met kleinere gemeenten van zo'n 30 duizend inwoners of stedelijke buiten centrumwijken. Ten opzichte van de G27 is het niveau op deze manier berekend zo'n 40% lager.

Daardoor lagere plaatswaarde in New Towns

Steden hebben een verzorgende functie. Naarmate steden groter worden neemt ook de relatieve omvang van de voorzieningen toe. Grotere steden herbergen meer diversiteit en meer volume waardoor dit mogelijk wordt. Dankzij de extra voorzieningen neemt het aantal bezoekers en het aantal arbeidsplaatsen in de stad toe en daarmee ook de waarde van de stad. Grotere steden zijn niet alleen groter maar genereren per oppervlakte-eenheid ook meer waarde en dat is vooral dankzij de extra voorzieningen. In het rapport "Overheidsbeleid en ruimtelijke investeringen" uit 2008 is een schatting gemaakt van de plaatswaarde per gemeente. Dat is de combinatie van de vastgoedwaarde en de toegevoegde waarde. Het blijkt dan dat New Towns gezien de grootte van de gemeente een lage plaatswaarde hebben en dat is gezien het lage voorzieningenniveau niet verwonderlijk.

De totale gezamenlijke vastgoedwaarde en toegevoegde waarde van de 5 New Towns was in 2007 gelijk aan 116 miljard euro. Dat was 4,4 miljoen per hectare bebouwd gebied. Bij de G4 is de waarde per hectare het dubbele en bij de ander 100-plus gemeenten is de waarde per hectare altijd nog 25% hoger. Als we dat als maat nemen, dan zou er voor de 5 New Towns nog een waardesprong van 30

miljard euro mogelijk zijn. Uitgedrukt in arbeidsplaatsen komt hetzelfde beeld naar voren. Er werken thans ongeveer 135 duizend personen in de 5 New Towns. Als het voorzieningenniveau vergelijkbaar was met ander 100-plus gemeenten dan zouden dat er 40 duizend meer zijn. De vraag is dan natuurlijk: is deze situatie ernstig? Wat zijn de oorzaken? En is er wat aan te doen?

Grote risico's door laag voorzieningenniveau en potenties blijven onbenut

Het lage voorzieningenniveau brengt risico's met zich mee:

- Veel grote voorzieningen zijn niet gebonden aan het gebied en worden extern aangestuurd. Als onderlinge versterking ontbreekt dan zijn er gevaren. Daardoor is de kwaliteit van de aanwezige voorzieningen en de bijbehorende werkgelegenheid kwetsbaar.
- Het ontbreken van centrumvoorzieningen maakt de stad minder aantrekkelijk voor diverse groepen en met name jongeren. Het wegblijven van jong talent is op termijn slecht voor de werkgelegenheid van de New Towns. De stad functioneert dan niet als middel tot sociale stijging.
- Voorzieningen zijn bepalend voor de identiteit van de stad. Identiteit of herkenbaarheid versterkt de aantrekkingskracht.

Het ontbreken van centrumvoorzieningen zorgt voor een achterblijvende waardeontwikkeling en zijn daarmee ook minder aantrekkelijk voor nieuwe investeringen. Met andere woorden: centrumvoorzieningen zijn onmisbaar voor het op termijn vitaal houden van grote steden als de 5 New Towns. Bovendien blijven aanzienlijke potenties liggen. De omvang en diversiteit van de 5 New Towns bieden mogelijkheden voor een veel groter voorzieningenaanbod. Op dit moment is er nog geen sprake van een onhoudbare situatie. Een preventieve aanpak is daarom nodig.

Oorzaken zowel extern als intern

Voorzieningen kan men onderscheiden in basisvoorzieningen en centrumvoorzieningen. De basisvoorzieningen bestaan uit basisonderwijs, winkels voor de dagelijkse levensbehoeften, de eerstelijnszorg, een beperkt aantal culturele voorzieningen en dergelijke. Basisvoorzieningen vormen doorgaans een onderdeel van de bouw van nieuwe wijken en zijn daarom op peil. Het lagere voorzieningenniveau komt door het ontbreken van centrumvoorzieningen. De oorzaken daarvoor zijn:

- In het overheidsbeleid is het geen punt van overweging geweest de New Towns te voorzien van voorzieningen die passen bij de nieuw verworven status als grote en volwassen stad. Het ging om gebundelde deconcentratie van het wonen.
- De nadruk heeft dus gelegen op de snelle groei van de woningvoorraad. Daarin zijn specifieke voorzieningen achtergebleven.
- Nieuwe voorzieningen bestaan vooral uit extern aangestuurde vestigingen, waardoor het lokale ondernemerschap slecht op gang komt.
- De meeste New Towns hebben eigenlijk geen echt achterland. Alleen Ede en Apeldoorn hebben de Veluwe als achterland. Bij de andere New Towns is dat beperkt.
- In veel New Towns is de bevolking en de bedrijvigheid extern georiënteerd. Daardoor komen lokale activiteiten moeizaam van de grond.

Op zichzelf is een aantal oorzaken onontkoombaar maar de huidige balans brengt risico's met zich mee.

Er zijn echter wel kansen

Een aantal van de genoemde oorzaken zal overwonnen moeten worden, omdat de noodzaak het eigen voorzieningenniveau aanzienlijk te verhogen onverminderd blijft bestaan. Er is een aantal omstandigheden te noemen dat in de New Towns juist zeer gunstig is en dat het ontwikkelen van centrumvoorzieningen positief kan beïnvloeden.

- Er is een sterke beroepsbevolking met een relatief hoog inkomen. Er zijn dus bestedingsmogelijkheden en er is een sterke werkmoraal.
- De ligging en bereikbaarheid zijn over het algemeen goed. Men zou misschien zeggen: behalve Almere, maar Almere is overdag voor bezoekers prima bereikbaar.
- Er is geen achterland met kleine omringende gemeenschappen, maar er is wel een groot achterland als men het hele stedelijke netwerk, waar de New Towns een onderdeel vanuit maken, als zodanig beschouwt.
- De zittende bedrijvigheid is meestal sterk en kan als springplank dienen voor nieuw ondernemerschap.

Doorbraak nodig: aanzienlijke groei in centrumvoorzieningen

De doorbraak die hier nodig is, is een boost in de centrumvoorzieningen. Het gaat zowel om grote als kleine gespecialiseerde voorzieningen. De uitvoeringsagenda geeft daar richting aan en formuleert een aantal business cases.

Doel: Bruisende centrumvoorzieningen

De algemene doelstelling is gericht op sterke uitbreiding van het aantal centrumvoorzieningen. Subdoelen die daar rechtstreeks mee verbonden zijn betreffen:

- Het aantal bezoekers substantieel te verhogen
  - De mogelijkheden tot ontmoeting en participatie te vergroten
  - De stad aantrekkelijker maken voor jongeren
  - De waardeontwikkeling van de stad vergroten
  - Niches in het voorzieningenniveau creëren
  - De werkgelegenheid substantieel verhogen
- Deze subdoelen zijn vertaald in een aanpak.

4.1.3 De aanpak

De oplossing van deze moeilijke en risicovolle situatie wordt gezocht in drie sporen:

1. De vestiging van centrumvoorzieningen die passen bij New Towns
2. Omgeving geschikt maken voor nieuw ondernemerschap en nieuwe eigentijdse voorzieningen.
3. Diversiteit van voorzieningen vergroten via nieuwe werkgelegenheid in de voorzieningen.

De drie sporen zullen samen met de (toekomstige) ondernemers uit de New Towns gevolgd moeten worden. Van de ondernemingen wordt publiek ondernemerschap gevraagd. De overheid zal via co-creatie oplossingen moeten zoeken.

ad 1 Vestiging van centrumvoorzieningen die passen bij New Towns

De beslissing voor de vestiging van nieuwe publieke voorzieningen ligt vaak bij hogere overheden of wordt bepaald door de regels van hogere overheden. De beslissing over de vestiging van commerciële voorzieningen is meer divers. Voor de vestiging van grootschalige centrumvoorzieningen moet een beroep worden gedaan op de Rijksoverheid en grote private instellingen en bedrijven.

Bij de vorming van de New Towns lag de nadruk op infrastructuur en het bouwen van veel nieuwe woningen. Men kan dat de eerste bruidsschat noemen. De taakstelling van voldoende nieuwbouw is inmiddels meer dan waargemaakt. Bij verstandig overheidsbeleid hoort een tweede bruidsschat die past bij de nieuwe situatie. Infrastructuur en woningen zijn onvoldoende middelen om mensen een kans te geven binnen de eigen stad door te groeien. Dat geldt voor jongeren die een vak willen leren en voor ondernemers die een bedrijf willen ontwikkelen. De stad is niet alleen een plek om te wonen maar ook een plek voor sociale stijging. Dat uit zich in de waarde van de stad.

Er zijn 3 onderwerpen benoemd waarvoor de vestiging van instituten en instellingen in New Towns bijzonder geschikt is:

Wonen en milieu: het wonen aanpassen aan veranderende omstandigheden ten aanzien van klimaat, energiegebruik, afvalverwerking, mobiliteit, materiaalgebruik en dergelijk vergt nog een enorme inspanning ten aanzien van onderzoek, beleid, onderwijs en productie van hulpmiddelen. De New Towns zijn bij uitstek de plek waar innovatie op deze gebieden in theorie en praktijk getest kan worden. De vestiging van instituten en instellingen op dit vlak ligt voor de hand.

Gezondheid en sport: ruimte, groen, veel jonge mensen, een actieve beroepsbevolking, de enorme interesse in gezondheid en de grote inspanningen die op dit gebied al door New Towns zijn verricht, zijn allemaal omstandigheden die New Towns bijzonder geschikt maken voor de vestiging van centrumvoorzieningen op dit vlak.

Werken en leren: de school is in zekere zin altijd nog een soort leerfabriek, een besloten gebouw, waar op vaste tijden een vast programma wordt gegeven. Dat begint steeds meer te veranderen. Leren en werken kan op alle niveaus en in vele combinaties.

In New Towns wonen veel jongeren en zijn veel bedrijven nog te veel met de rug naar elkaar gekeerd. De vestiging van leerwerk-gemeenschappen in de vorm van een campus kan een omkering teweeg brengen waar beide partijen van profiteren.

ad.2 Omgeving geschikt maken voor eigentijdse voorzieningen

New Towns zijn geplande steden. Er is bewust of onbewust weinig informele ruimte die kansen biedt aan beginnende ondernemers. De openbare ruimte wordt vaak als anoniem ervaren. De uitdaging is samen met ondernemers de openbare ruimte op een aantal plaatsen aan te pakken en ervoor te zorgen dat:

- er een aantrekkelijke plek voor ontmoeting ontstaat
- nieuwe evenementen van de grond komen
- kansen ontstaan voor nieuwe voorzieningen en nieuwe ondernemingen

ad.3 Diversiteit voorzieningen vergroten

Op dit moment zijn het vooral ketens en grote bedrijven die dominant zijn voor de werkgelegenheid in New Towns. Er ontbreekt in zekere zin een traditionele middenstand. Oudere steden kennen families die al jaren actief zijn op hele gewone, maar ook op bijzondere gebieden. Daardoor zijn er relaties en verbindingen die in New Towns nog gevormd moeten worden. Het is de taak van New Towns en hun ondernemingen te laten zien welke bijzondere mogelijkheden er zijn voor de vestiging van nieuwe ondernemingen in deze gemeenten. Dat kan op grond van de vorige onderwerpen. De vestiging van grote instituten en instellingen zal ondersteunende activiteiten met zich meebrengen en het geschikt maken van de omgeving is ook een noodzakelijke voorwaarde. Er is nog een extra stap nodig. De bestaande grote bedrijven moeten de springplank vormen voor nieuwe meer gespecialiseerde activiteiten. Dat kan door:

- jonge ondernemers op te leiden binnen bestaande bedrijven
- tijdelijke ruimte ter beschikking te stellen voor het oefenen van ondernemerschap
- ruimte te geven voor doorontwikkeling onder gunstige condities

4.1.4 Effecten

Het belangrijkste effect van de aanpak is het aantrekkelijker maken van de steden. Dat moet te zien zijn in de ontwikkeling van de werkgelegenheid en dan vooral de werkgelegenheid in de voorzieningen. Bovendien moet het effect te zien zijn in de ontwikkeling van de vastgoedwaarde. Ook het aantal bezoekers naar de New Towns zal aanzienlijk moeten toenemen.

De versterking van de centrumvoorzieningen moet verder leiden tot diversiteit en daarmee een versterking van de vitaliteit van de stad.

4.1.5 De Businesscases

Door de 5 Ortega-gemeenten zijn binnen dit thema totaal 7 businesscases ingebracht:

- De businesscase “Het marktplein” in Apeldoorn
- De businesscase “Het Caterplein” in Apeldoorn
- De businesscase “Bruisend centrum” in Almere
- De businesscase “Exposeum” in Ede Oost
- De businesscase “De culturele as” in Zoetermeer
- De businesscase “Versterken leisure” in Zoetermeer
- De businesscase “Ontwikkelen A12 zone” in Zoetermeer

Ter illustratie is in het kader een korte beschrijving opgenomen van een Zoetermeerse businesscase.

De Culturele As

De gemeente Zoetermeer was tot aan het begin van de jaren zestig een dorp van ca. 10.000 inwoners met een oude dorpskern. Sindsdien is Zoetermeer uitgegroeid tot een stad met 120.000 inwoners. Naast de bestaande oude dorpskern is vanaf eind jaren '70 een nieuw stadscentrum ontwikkeld. Deze twee plekken zijn in Zoetermeer niet met elkaar verbonden. De gemeente ontwikkelt daarom de Culturele As. Door het toevoegen van een aantal functies, zoals een nieuw culturele Stadsforum, horeca, winkels en woningen zal de wederzijdse aantrekkelijkheid tussen het Dorpshart en het Stadshart worden versterkt. Zo wordt de Culturele As een nieuwe bruisende plek in het centrum van Zoetermeer. Met een Stadsforum dat zich uitsluitend richt op de New Town-thematiek en zonder vaste collectie is er sprake van een uniek concept in Nederland. Er zijn in Nederland geen voorbeelden te vinden, waaraan we ons zouden kunnen spiegelen. De innovatieve invulling van het Stadsforum vraagt om het ontwikkelen van nieuwe inhoudelijke programma's. Naast het budget, dat de gemeente Zoetermeer ter beschikking stelt, moeten aanvullende gelden worden geworven om deze programma's te ontwikkelen.

De Culturele As levert een belangrijke bijdrage aan de versterking van het centrum van Zoetermeer. Zonder deze impulsen dreigt Zoetermeer af te glijden in populariteit als economische vestigingsplaats.

4.2 Wijken van waarde: aanpak grootschalige wijken

4.2.1 Inleiding

In de jaren 70 is met de 3de Nota Ruimtelijke Ordening een start gemaakt met het groeikernen- en groeistedenbeleid. Almere en Zoetermeer zijn net als bijvoorbeeld Nieuwegein, Spijkenisse en Lelystad toen zeer snel gegroeid. Later, met de Vinex-operatie, is er nog een aantal gemeenten zeer snel in omvang toegenomen. In totaal zijn er in Nederland ongeveer 30 gemeenten, die vrijwel helemaal nieuw zijn. Deze gemeenten hebben een woningvoorraad waarvan 70% is gebouwd na 1970. Daartoe behoren ook Almere, Haarlemmermeer en Zoetermeer. Dan zijn er mede door de Vinex-operatie al wat oudere steden, die ook sterk gegroeid zijn. Bij steden als Emmen, Zwolle, Amersfoort, den Bosch en Tilburg is meer dan de helft van de woningvoorraad gebouwd na 1970. Deze steden maken al deel uit van de G27. Apeldoorn en Ede zijn vergelijkbaar, maar vielen tot nu toe buiten het grote stedenbeleid. De 5 New Towns hebben een aantal gemeenschappelijke kenmerken, die dus bij meer gemeenten voorkomen.

Dit thema betreft de (door)ontwikkeling van wijken en buurten; het gebied in en om de woning (zowel fysiek, sociaal als economisch). De grote en vaak eenvormige woonwijken hebben gezorgd voor veel betere woonvoorzieningen, maar de wijken zijn ook omgeven door risico's. Het schrikbeeld qua verval is de ontwikkeling van de Amsterdamse Bijlmermeer, waar een moderne nieuwe wijk in korte tijd afzakte naar de grootste probleemwijk van ons land. Op dit moment is de situatie in veel van de laagbouwmilieus in de New Towns nog redelijk gunstig. De 5 New Towns scoren bovengemiddeld op allerlei sociaal economische indicatoren. Hier en daar - zo laat de leefbaarometer zien - zijn echter wel de eerste zorgwekkende signalen en er bestaan grote zorgen over het zelfherstellend vermogen van deze wijken. Een sterk verval is, gelet op de omvangrijke koopwoningvoorraad, echter onwenselijk en preventie en beheer is daarom een prima thema als het gaat om de toekomst van de vele nieuwe woonwijken.

De uitdaging is de komende jaren een werkwijze te ontwikkelen, die ervoor zorgt dat de wijken in de New Towns hun waarde en aantrekkelijkheid behouden. Wijken van waarde is de gemeenschappelijke noemer. Daarmee kunnen ook andere gemeenten hun voordeel doen

4.2.2 Uitgangssituatie

Uitgangssituatie relatief gunstig

De uitgangssituatie in de woonwijken van de New Towns is over het algemeen redelijk gunstig. Als de 5 New Towns worden vergeleken met de G4 en de G27, dan zien we naast uiteraard een relatief jonge woningvoorraad dat er sprake is van:

- Gemiddeld hogere inkomens
- Minder werkloosheid
- Veel gezinnen met kinderen

- Een hogere tevredenheid met de woning en woonomgeving
- Gemiddeld grotere woningen.

De verschillende aspecten zullen met elkaar samenhangen. Per stad zijn er natuurlijk wel verschillen. In Zoetermeer staan relatief meer gestapelde woningen en huurwoningen. In Ede en Haarlemmermeer is dat juist heel laag. De diverse stadfoto's van Atlas der Gemeenten geven over een breed vlak een gunstig beeld. Een andere invalshoek is te kijken naar de indicatoren die gebruikt zijn voor de vaststelling van de 40 wijken. Deze laat ook zien dat de wijken van de New Towns beter dan gemiddeld scoren.

Toch zijn er risico's

Ondanks de gunstige uitgangssituatie zijn er risico's:

- De veroudering woningvoorraad gaat in snel tempo. Aanpassing van de woningvoorraad en de openbare ruimte aan veranderende wensen en omstandigheden is noodzakelijk. De omslag van wijken gaat in New Towns echter heel plotseling en voor de hele wijk ineens.
- De woningvoorraad is eenvormig, doordat er veel in korte tijd is gebouwd. De omgeving wordt als anoniem ervaren.
- Er is veel import van nieuwkomers. De problematiek van integratie betreft in zekere zin de hele bevolking. Er is nog weinig binding met de omgeving en jongeren kiezen gemakkelijk voor een andere gemeente.
- In crisistijd zijn New Towns extra kwetsbaar. De binding van veel bedrijven aan New Towns is vaak matig.

Op dit moment zijn er nog weinig lasten en veel opbrengsten. Steun op termijn, wanneer problemen naar voren mochten komen, is echter onzeker. Het is dus zaak het niet zover te laten komen. Het zelfherstellend vermogen van veel wijken is bescheiden, maar het is ook vooral de fysieke onderhoudsopgave die om aandacht vraagt. Het tempo waarin veel wijken zijn gebouwd, bepaalt het tempo van verouderen. De beheernoodzaak is groot nu veel van de wijken in deze steden zo'n 25-30 jaar oud zijn, het moment dat de meeste openbare ruimte onderhoud nodig heeft. Ook veel woningen vragen om groot onderhoud. Op veel

plekken vallen de sociale en maatschappelijke ontwikkelingen samen met een veroudering van de woonomgeving. De openbare ruimte heeft een gebrekkige uitstraling en gebruikswaarde, als deze niet gewoonweg versleten is. Veel openbare ruimte is tussen 1970 en 1990 aangelegd met bescheiden budgetten. Dit alles verslechtert hun concurrentiekracht.

Veel wijken zijn in snel tempo gebouwd en worden ervaren als monotoon en anoniem. Technisch beheer of verkeerskundige criteria zijn vaak leidend geweest in het ontwerp. Pas later ging de landschappelijke discipline een meer integraal onderdeel uitmaken van de stedenbouw. De knelpunten in de openbare ruimte zijn:

- De inrichting van verblijfsgebieden die vaak matig tot slecht bijdraagt aan de oriëntatie.
- De sociale onveiligheid bij semi-openbare ruimtes
- Het versleten straatmeubilair.
- Het ontbreken van mogelijkheden voor de opgroeiende jeugd
- Vernieling van scholen en andere gebouwtjes door gebrek aan toezicht.
- Beheer van het kleinere groen is een intensieve en moeilijke opgave.
- Inrichting en ligging en tekort aan parkeerplekken.
- Opslag in de openbare ruimte (caravans, aanhangers, etc.)
- Snelheidsremmende constructies zijn vaak matig ingepast in de omgeving.
- Parkeren neemt binnen de openbare ruimte uiteraard een zeer belangrijke plek in, want het autobezit is enorm gegroeid en het parkeergedrag houdt de gemoederen in heel wat buurten en wijken bezig.

Doorbraak nodig: actieve betrokkenheid bewoner

De doorbraak is dat de bewoner medeproducent wordt van eigen pand en publieke ruimte. Dat betekent dat hij of zij direct profiteert van minder afwenteling en van de extra opbrengsten die eigen investeringen in de publieke ruimte met zich meebrengen. Voor de nieuwbouw van woningen bestaat al collectief particulier opdrachtgeverschap. Voor herstructurering en voor de woonomgeving moet nog een vorm worden gevonden.

Het vernieuwen van openbare ruimtes is een omvangrijke en dure operatie. Versneld vernieuwen van de openbare ruimte betekent versneld kunnen werken aan het versterken van de concurrentiekracht van wijken. Door ruimtelijke acupunctuur kan een versneling tot stand gebracht worden.

Doel: Wijken van waarde

Het hoofddoel van het thema Wijken van waarde is de kwaliteit van de woningen en de woonomgeving aan te passen aan de wensen van de bewoners. De subdoelen die daarvan afgeleid zijn:

- De zeggenschap van burgers en ondernemers over de woning en woonomgeving te vergroten, zodat zoveel mogelijk mensen betrokken zijn bij de vormgeving ervan. Vergroten van de zeggenschap moet vooral tot uitdrukking komen via het meedoen.
- De gemeenschapsvorming en de identiteit van de wijken te

versterken en daarbij huurder en koper gelijkwaardig te behandelen.

- De waarde van de verschillende wijken te doen behouden en toenemen. De verhouding tussen eigen en vreemd vermogen bij alle betrokkenen te verbeteren en daarmee de financiële slagkracht.
- De samenwerking tussen burgers, ondernemers en overheid te versterken en beter te benutten en daarmee organisatorische slagkracht te laten toenemen. Dat kan door een beroep te doen op burgerschap.
- De geldstromen van en naar de overheid zo direct mogelijk te verbinden aan het publieke domein. Dat betekent verkorting van de geldcyclus voor collectieve middelen.
- Versneld ter hand kunnen nemen van (delen van) de openbare ruimte van wijken die risico's lopen.

4.2.3 Aanpak

De uitdaging in deze aanpak bestaat eruit bewoners actief te betrekken bij wijken van waarde.

De aanpak bestaat uit drie onderdelen:

1. Bevorderen collectief particulier opdrachtgeverschap bij herstructurering.
2. Introductie buurtbeheer samen met bewoners.
3. Ontwikkelen buurtvoorzieningen samen met bewoners.
4. Fysieke acupunctuur in de openbare ruimte.

ad.1 Bevorderen Collectief Particulier Opdrachtgeverschap (CPO)

In de nieuwbouw bestaat er langzamerhand al een redelijk uitgewerkte praktijk voor collectief particulier ondernemerschap. Van deze ervaring kan gebruik gemaakt worden bij het toepassen daarvan voor de bestaande voorraad. De uitdaging is niet alleen bestaande woningen op maat te maken maar ook de directe woonomgeving. In de meeste New Towns worden business cases op dit vlak ontwikkeld.

ad.2 Buurtbeheer samen met bewoners

Het beheer van de openbare ruimte is tot op heden een zaak van de lokale overheid. Wonen op maat betekent dat bewoners actief een rol krijgen in het beheer. Met een aantal projecten kan op dit vlak een aantal oefeningen worden gedaan op dit vlak. Het kan gaan om groenbeheer, het beheer van speelgelegenheid voor kinderen of de inrichting van de openbare ruimte.

ad.3 Ontwikkelen buurtvoorzieningen met bewoners

Het opzetten en beheren van buurtvoorzieningen heeft een hele traditie. Buurthuizen komen daaruit voort. Op de plaatsen, waar behoefte is, kunnen door bewoners beheerde voorzieningen een plek krijgen. Nieuwe technologie maakt het mogelijk op veel meer vlakken te zoeken naar praktische en zinvolle voorzieningen. Niet alleen sociale voorzieningen maar ook voorzieningen met betrekking tot milieu, water en energie lenen zich voor zelfbeheer. Dat zal vooral gebeuren op plaatsen met specifieke eisen of enthousiasme van de bewoners.

ad.4 Fysieke acupunctuur in de openbare ruimte

In jonge wijken is vaak sprake van een mismatch tussen ruimtelijke inrichting en de gebruikers. Dit leidt gemakkelijk tot een achteruitgang van beleving en waardering door gebruikers. Van het aanpakken van knelpunten, hoe klein ook, gaat een preventieve werking uit. De kleinere fysieke aanpak in de openbare ruimte past altijd in een groter geheel en zal steeds verbonden zijn met zaken op sociaal en veiligheidsgebied. Hoewel er een icoonwaarde kan uitgaan van grotere fysieke ingrepen zal hierbij steeds voorop staan dat sloop van woningen of gebouwen zoveel mogelijk wordt voorkomen.

Nieuwe condities en een andere rolverdeling

Het betrekken van bewoners en de actieve participatie zou de aanpassing van een aantal condities kunnen vergen. Dit zou in businesscases/experimenten nader onderzocht kunnen worden:

Collectieve gelden zoals allerlei heffingen, gebiedsgebonden belastingen en een deel van de huur die in het gebied worden gegenereerd dankzij de gezamenlijke inspanning van bewoners zouden zoveel mogelijk moeten terugvloeden naar het gebied. Het extra terugvloeden van collectieve gelden moet alleen plaatsvinden als er sprake is van collectieve activiteiten. Een voorbeeld is de BIZ, ofwel de zogenaamde Bedrijven InvesteringsZone. Onderzocht zou moeten worden hoe aan een dergelijk project bij het wonen vorm gegeven kan worden. De gezamenlijke overheden incasseren nu een deel van deze extra opbrengsten via OZB, overdrachtsbelasting, parkeergelden, precario, enzovoort. Niet duidelijk is welk deel weer in het gebied wordt besteed. Transparantie in besteding van middelen is een prikkel voor de burger om gezamenlijk de publieke zaak te dienen.

Bij de businesscases wordt dus gezocht naar mogelijkheden om de cyclus van collectieve middelen zoveel mogelijk te verkorten. Een manier om dat vorm te geven kan zijn: een deel van de overdrachtsbelasting en een vergelijkbaar deel van de huur, te storten in een fonds en te zien als inleg van de bewoner die zich ergens vestigt. De beschikbare middelen worden gebruikt voor investeringen in de wijk. Dat geld krijgt men terug wanneer men het gebied verlaat en een nieuwe bewoner een bijdrage doet. Zo zijn er meerdere vormen denkbaar. Het doel van de businesscases is dat te testen.

Het zoeken is naar voorbeelden die een vliegwieleffect doen ontstaan, waardoor de kwaliteit van de wijk op een hoger niveau komt. Men zou dat acupunctuur kunnen noemen.

De overheid en de instellingen van de overheid en ook de semi-publieke instellingen die meedoen aan de businesscases krijgen een andere rol. Zij moeten de gezamenlijke initiatieven, die plaatsvinden in het publieke domein faciliteren. Dat begint met transparant te maken wat de kosten zijn en wat verdiend kan worden: niet alleen een overzicht van lokale lasten maar ook van lokale baten, nu en in de toekomst (waardetoevoeging).

Veel activiteiten in het publieke domein worden verticaal, ofwel hiërarchisch aangestuurd. Deze aanpak moet ertoe leiden dat horizontale verbanden worden versterkt tussen bewoners, collega's, klanten enzovoort. In een vitale stad zijn beide vormen van organisatie sterk.

4.2.4 Effecten

Het belangrijkste effect moet zijn de tevredenheid met de wijk. Bij de start van veel nieuwbouwwijken gaat het om gezonde wijken. De wijk voldoet aan allerlei technische eisen. De aanpassingen moeten leiden tot gewilde wijken; wijken die niet alleen gezond zijn, maar ook aantrekkelijk. Dat betekent ook een extra waarde toename ten opzichte van vergelijkbare wijken elders.

Verdere effecten, die verwacht worden, zijn een verschuiving van de inzet in het onderhouden van het publieke domein. Daarmee zal de totale waarde van het publieke domein toenemen.

Het betrekken van burgers in de publieke ruimte zal ook een positief effect hebben op de lokale democratie. Meedenken en meedoen bevordert de inbreng van burgers in het publieke debat. Als de businesscases een succes zijn, dan zou nagedacht moeten worden over de besluitvorming in relatie tot andere publieke projecten.

De projecten zijn tenslotte in potentie een goede stimulans voor de wijk economie. Als het loont je in te spannen voor publieke projecten genereert dat werkgelegenheid.

4.2.5 De Businesscases

Door de 5 Ortega gemeenten zijn binnen dit thema in totaal 11 businesscases ingebracht:

- De businesscase "Fysieke accupunctuur in de openbare ruimte" in Almere
- De businesscase "Versterken en vernieuwen van zelfbeheer" in Almere
- De businesscase "Eigentijds de Velden" in Apeldoorn
- De businesscase "Orden" in Apeldoorn
- De businesscase "De burger centraal in de wijk" in Ede
- De businesscase "Buurtbeheer maatschappij" in Haarlemmermeer
- De businesscase "Buurtcontract" in Haarlemmermeer
- De businesscase "Nieuwe brede scholen" in Haarlemmermeer
- De businesscase "Scholeneiland" in Haarlemmermeer
- De businesscase "Nieuwe woonvormen" in Zoetermeer
- De businesscase "Nieuwe combinaties" in Zoetermeer

Ter illustratie is in het kader een korte beschrijving opgenomen van een Apeldoornse businesscase.

Eigentijds de Velden

In de jaren 70 en 80 is de wijk de Maten gebouwd. Het is de 'bloemkoolwijk' van Apeldoorn en één van de grootste van Nederland. Er zijn ca. 11.000 woningen gebouwd voor ca. 30.000 inwoners. Deze wijk kenmerkt zich door een hoge dichtheid, weinig hoogbouw en veel groen.

De wijk is nu zo'n 30 jaar oud en we zien dat de eerste spanningen ontstaan tussen oud en jong en een ruimtelijke structuur die het toezicht op, en zorg voor, de openbare ruimte bemoeilijkt. Om te voorkomen dat de wijk afglijdt tot een probleemwijk hebben de bewoners een toekomstagenda opgesteld. Deze agenda is sterk interactief gemaakt en bevat wensen van de bewoners zelf. Zij geven aan wat zij graag gerealiseerd zien door de gemeente en andere organisaties. Daarnaast heeft de Maten in het kader van het 'SEV-experiment Bloemkoolwijken' drie kanskaarten laten opstellen voor drie buurten uit de Maten. Daaruit bleek dat de eerste leefbaarheidsproblemen zich voordoen in relatief kleine gebieden over de wijk en dat deze verklaard kunnen worden uit de eenzijdige bevolkingsaanpak en de fysieke woonomgeving. De gemeente wil niet wachten tot het te laat is, maar wil nu samen met de bewoners, de corporaties en andere maatschappelijke organisaties preventief aan de slag.

Er wordt gestart in de buurt De Velden, waar ook de woningcorporatie al bereid is om te investeren. Deze aanpak in de Velden is voor Apeldoorn een experiment die na goede ervaringen ook toegepast kan worden in andere buurten in de Maten en ook in andere bloemkoolwijken.

Dit kunnen we natuurlijk niet alleen. Kennis en ervaring, maar ook de nodige financiële ondersteuning, is nodig om bewoners te stimuleren om hun ideeën daadwerkelijk vorm te geven. De Maten betreft het Stadsdeel Zuid-Oost; het ligt ingeklemd tussen het Apeldoorns kanaal, de spoorlijn naar Zutphen en de rijkswegen A1 en A50.

4.3 Stad van nieuwe kansen voor de volgende generatie: aanpak eenzijdige bevolkingsopbouw

4.3.1 Inleiding

Dit thema betreft de aantrekkelijkheid van New Towns voor jongeren. Het wegtrekken van jongeren zorgt voor een onevenwichtige bevolkingsopbouw en is op termijn slecht voor de vitaliteit van New Towns. Rond 1985 waren de New Towns de jongste gemeenten van Nederland. De instroom van gezinnen en de vele opgroeiende kinderen zorgden voor een zeer jeugdige bevolking. Het aandeel jongeren is sindsdien in heel Nederland gedaald maar deze daling was het sterkst in de New Towns. Niet minder dan 56% van de bevolking was destijds in de 5 New Towns jonger dan 35 jaar. Inmiddels is dat gezakt naar 45%.

Er is sprake van een dynamisch evenwicht. Zolang er sprake is van een groeiende woningvoorraad blijft het aandeel jongeren op peil. De instroom van gezinnen zorgt voor nieuwe aanwas. Nu deze instroom minder wordt, gaat de uitstroom van jongeren echter wel door. Vooral Zoetermeer en Apeldoorn hebben al jaren een negatief migratiesaldo onder jongeren. Voor veel jongeren zijn New Towns niet de meest gewilde plek. De omgeving biedt weinig voor jongeren en vervolgonderwijs ontbreekt. Verder daalt de aantrekkelijkheid van New Towns voor hoger opgeleiden en de creatieve klasse om zich te vestigen. Dit hangt samen met in het voorgaande al aangestipte niveau van het ontbreken van kwalitatief hoogwaardige voorzieningen.

New Towns hadden oorspronkelijk twee sterke pluspunten en dat is een groot aanbod aan woningen en een goede infrastructuur. Eerder is dat de eerste bruidsschat genoemd. Dankzij die woningen is er een krachtige beroepsbevolking gekomen en kon de werkgelegenheid een sterke vlucht nemen. Dat is gebeurd in Ede, Apeldoorn en Haarlemmermeer. In mindere mate gold dat ook voor Zoetermeer en Almere. Nu de bedrijven daar zijn gevestigd, verwachten deze ook goede opleidingen en jong talent ten einde hun toekomst te verzekeren. Ten dele is daarin voorzien door vrouwen die vaak dichterbij huis werken, maar dat is niet voldoende. Als de instroom van jongeren weg blijft; of sterker nog als jongeren hun heil elders zoeken dan is een dergelijke gemeente veel minder aantrekkelijk voor de zittende bedrijven: het arbeidspotentieel neemt immers sterk af. Hetzelfde geldt voor het wegblijven van hoger opgeleiden. De ruime eenvormige woningvoorraad blijft dan het enige pluspunt, hetgeen zeer kwetsbaar is.

4.3.2 Uitgangssituatie

Weinig studenten in New Towns

In Nederland zijn er ongeveer 1 miljoen studenten: circa 450 duizend volgen een MBO opleiding; 350 duizend een HBO opleiding en er zijn ongeveer 200 duizend WO studenten. Dat wil zeggen dat 6% van de bevolking studeert. De ruimtelijke spreiding van de studenten is bijzonder scheef. De instellingen zijn allemaal te

vinden in de grote steden. Daardoor is in de G4 17% van de bevolking student en in de G27 is dat 15%. New Towns zijn in dit patroon sterk achtergebleven. Er zijn met uitzondering van Ede geen instellingen voor hoger onderwijs. Slechts 1% van de bevolking in New Towns is student aan het hoger onderwijs. Het aantal MBO studenten komt relatief gesproken redelijk in de buurt van de G4 en de G27. In alle New Towns is een MBO instelling gevestigd. MBO studenten wonen echter vaker thuis en het aantal vestigingen is meer gespreid zodat een echte jongerencultuur minder goed van de grond komt.

Maar een sterke groei van de werkgelegenheid

Het achterblijven van de studentenpopulatie is om meerdere redenen een slechte zaak. De 5 New Towns behoren tot de economisch sterke steden. De afgelopen 10 jaar was de groei van de werkgelegenheid het dubbele van de nationale groei. Deze extra groei was mogelijk dankzij de sterke beroepsbevolking, de beschikbare ruimte, de beperkte milieuovertlast en uiteraard de groei van de woningvoorraad. De goede milieuprestaties zijn opvallend. Het aantal woningen dat een milieunorm overschrijft is in de G27 2 keer zo groot en in de G4 zelfs het 4-voudige van het gemiddelde van de 5 New Towns.

Ook creatieve industrie gericht op bedrijvigheid gaat goed

De sterke werkgelegenheid komt ook tot uiting in de omvang en de groei van de creatieve industrie. Tot de creatieve industrie rekenen we alle bedrijvigheid die zich bezighoudt met eenmalige producten. Het is bedrijvigheid die steeds weer opnieuw een beroep doet op de creativiteit. Naast kunst gaat het om media, ontwerp, architectuur, onderzoek, advies en ICT. Een aantal van deze branches is zeer goed vertegenwoordigd in de New Towns. Dat geldt vooral voor de creatieve industrie die zich richt op de bedrijvigheid. Het is daarom van het grootste belang dat deze branche zich verder kan ontplooiën en daarvoor is een sterke sector opleidingen en de vestiging van jongeren nodig.

Maar de creatieve klasse blijft weg

Zowel de creatieve klasse als hoger opgeleiden vestigen zich steeds minder in New Towns. Dit hangt waarschijnlijk samen met het imago van middelmatigheid, dat voor wat betreft het opleidingsniveau van de huidige inwoners zeker wordt bevestigd. In Almere is zelfs sprake van een dalend gemiddelde met 10% voor het opleidingsniveau van kinderen ten opzichte van hun ouders.

Als deze trend doorzet ontstaat er een negatieve spiraal en mogelijk een tweedeling tussen de kansrijkere en zwakkere inwoners, tussen sterkere en zwakke wijken etc. Het bevorderen van de sociale stijging van zowel volwassenen als jeugd is daarom een grote prioriteit.

En aantrekkelijke broedplaatsen voor jongeren en creativiteit ontbreken

De creatieve industrie wordt gezien als een branche met toekomstmogelijkheden. De voorzitter van de SER Alexander Rinnooy Kan heeft bij verschillende gelegenheden dat nog eens benadrukt. De Nederlandse cultuur, het opleidingsniveau, de positie in Europa en de wereld maken ons land heel geschikt voor de creatieve industrie. De creatieve industrie vergt flexibiliteit,

diversiteit, openheid en vertrouwen. Dat zijn eigenschappen die de New Towns kunnen bieden. Daarvoor zijn echter investeringen nodig. Een zwakke schakel is het gebrek aan diversiteit. New Towns zijn geplande steden en kennen over het algemeen weinig informele ruimte. Een inventarisatie van de aanwezige creatieve milieus liet zien dat er geen broedplaatsen zijn. Kenmerken van broedplaatsen zijn juist diversiteit en ontmoeting.

Doorbraak nodig: structureel vasthouden meer jongeren

Het negatieve migratiesaldo van jongeren en de creatieve klasse zal omgebogen moeten worden. Daarvoor is een doorbraak nodig ten aanzien van de ontwikkeling van leerplekken voor geschikte woon/leefmilieus en het prikkelen van het lerend vermogen van kinderen en volwassenen. De doorbraak zal zich ook moeten richten op het geschikt maken van de omgeving voor creatieve activiteiten.

Doel: Nieuwe kansen voor de nieuwe generatie

Het doel van dit thema is zeer ambitieus. De New Towns zullen een schaa sprong moeten maken van woonstad naar werk- en leefstad voor de opgroeiende generatie. Speerpunt in deze ontwikkeling is de vorming van allerlei combinaties van leren, werken en verblijven. Iedere stad heeft eigen accenten, maar het hoofddoel is de stad als middel voor sociale en economische stijging te doen functioneren. Subdoelen zijn dan:

- Het bedrijfsleven te voorzien van nieuwe talenten,
- De sociale opbouw van de stad meer evenwichtig te maken.

Deze subdoelen sluiten aan bij de doelen van de andere preventie strategieën. Als deze worden gerealiseerd dan treedt versterking op. Het centrum kan dan een meer aantrekkelijke plek worden voor een groot scala aan activiteiten. De waarde van de diverse steden kan worden behouden en uitgebouwd worden. De subdoelen zijn vertaald in een aanpak.

4.3.3 De aanpak

De uitdaging is de stad aantrekkelijk te maken voor jongeren.

De aanpak bestaat uit 4 sporen:

1. De vestiging van onderwijsinstellingen.
2. Opzetten van leerwerkplekken met lokale ondernemingen.
3. Aantrekkelijk maken van de omgeving voor jongeren.
4. Sociale acupunctuur.

Het eerste spoor is door de verschillende gemeenten al ieder voor zich bewandeld en met niet veel succes. Het ziet er naar uit dat het wegblijven van onderwijs een algemeen probleem is voor New Towns. Dat maakt een gezamenlijke aanpak noodzakelijk. Dat geldt zowel voor de werving van buiten als voor de opzet van leerwerkplekken samen met lokale ondernemingen.

ad.1 De vestiging van onderwijsinstellingen

Bij het onderwerp Bruisende centrumvoorzieningen werd al aangegeven dat de vestiging van onderwijsinstellingen noodzakelijk is en blijft. De New Towns kregen bij de vorming een aantal faciliteiten om de sterke groei mogelijk te maken. Het kon gaan om bouwsubsidies, infrastructuur of bepaalde voorzieningen. Nu de New Towns volwassen zijn, zijn het met name voorzieningen voor vervolgonderwijs waar behoefte aan is. Dat kan gaan om overheidsinstellingen, maar ook allerlei specifieke private instellingen.

In de huidige situatie zijn hogescholen en universiteiten grootschalig geconcentreerd op de plaatsen waar de instellingen nu gevestigd zijn. Deze logica is neergeslagen in regelgeving die - uitgezonderd niches - de vestiging van nieuw hoger onderwijs in andere steden nagenoeg onmogelijk maakt. En op haar beurt leidt deze regelgeving tot een situatie waarbij hogescholen het initiatief van een 'concurrent' kunnen blokkeren. De huidige regelgeving staat ondernemerschap in de weg en belemmert een aantal New Towns in hun ontwikkeling. Voor de New Towns is hoger onderwijs cruciaal voor de vitaliteit van de stad, het realiseren van doorlopende leerlijnen en het versterken van de kenniseconomie. De vijf Ortega-gemeenten ervaren het Vestigingsbesluit en de macro doelmatigheidstoets als belemmerend om in New Towns bestaande opleidingen te kunnen vestigen.*

ad.2 Leerwerkplekken bieden kansen

Het tweede spoor is de vorming van onderwijsfaciliteiten van onderop. Onderwijsinstellingen worden meer open en het bedrijfsleven ziet de noodzaak te voorzien in nieuw talent. De samenwerking van bedrijfsleven, onderwijsinstellingen, overheid en eventueel andere partijen moet leiden tot nieuwe vormen van onderwijs via publiek ondernemerschap.

ad.3 Aanpassen omgeving noodzakelijk

Het derde spoor is de aanpassing van de omgeving. Een aantal gebouwen zal daarvoor worden ingericht ten behoeve van de creatieve industrie. Dat kan in combinatie met de leerwerkplekken. Bij dit spoor hoort ook de ontwikkeling van jongerenhuisvesting. Ook hier wordt gezocht naar vormen van publiek ondernemerschap.

ad.4 Sociale acupunctuur

Het vierde spoor betreft de vroege preventie om met een mix van individuele, collectieve en kwaliteitsverhogende maatregelen de sociale stijging van jeugd en volwassenen te prikkelen. We noemen dit de sociale acupunctuur. Zoals al eerder aangegeven, blijken

* In de vorige versie van de uitvoeringsagenda, die naar de Tweede Kamer is gezonden, is deze zin incorrect geformuleerd. De formulering is in de huidige versie aangepast.

vooral in Almere jeugdigen in opleidingsniveau achter te blijven bij hun leeftijdsgenoten in Nederland. Dit gegeven vormt een risico voor zowel de optimale ontwikkeling van individuele jongeren als van de stad. Een preventieve aanpak van deze problematiek begint vroeg en dicht bij huis. Bovendien is het een opgave, die meerdere invalshoeken kent en waarvoor gebruik kan en moet worden gemaakt van verschillende preventiestrategieën.

4.3.4 Effecten

De aanpak moet diverse effecten met zich meebrengen. Het betere aanbod aan onderwijs moet leiden tot het behoud en de vestiging van jongeren en de stijging van het aandeel hoger opgeleiden en de creatieve klasse in de New Towns.

De doorstroming van jongeren naar het bestaande bedrijfsleven en de oprichting van nieuwe bedrijven van jonge starters moeten een impuls krijgen.

De creatieve industrie moet verder worden uitgebouwd en worden verbonden met het bestaande bedrijfsleven.

De omvang van het aantal centrumvoorzieningen moet verder op peil worden gebracht en meer divers worden. Daarvoor is een aparte preventie strategie uitgewerkt.

4.3.5 De Businesscases

Onder dit thema zijn door de 5 Ortega-gemeenten negen businesscases ingebracht:

- De businesscase “Vergroot ontwikkelingskansen voor kinderen en jongeren” in Almere
- De businesscase “Koester sociaal kapitaal: organiseer maatschappelijk participatie” in Almere
- De businesscase “Meer HBO opleidingen” in Apeldoorn
- De businesscase “Ruimte voor creatieve klasse: Village Veldhuis” in Apeldoorn
- De businesscase “Verbindingen tussen onderwijs en wijk” in Ede
- De businesscase “Doorlopende leerlijn: springplank voor talent” in Ede
- De businesscase “Starterswinkels in centrum” in Haarlemmermeer
- De businesscase “Versterken en verbreden onderwijsstructuur” in Zoetermeer
- De businesscase “Innovatiefabriek” in Zoetermeer

Ter illustratie zijn in het kader een korte beschrijving opgenomen van een Edense, Almeerse en Apeldoornse businesscase.

Business Case Kenniscampus I&II

Ede beschikt over een relatief goede werkgelegenheid maar er is een grote groep laagopgeleiden. Deze groep dreigt verder te groeien en de maatschappelijke aansluiting te verliezen. Om dit te voorkomen zet Ede in op het realiseren van sociale stijging door onderwijs en ontplooiing. Tegelijkertijd wordt getracht om met via het onderwijs een impuls te geven aan het voorzieningenniveau in de wijken.

Twee goede voorbeelden hiervan zijn de projecten ‘De School Op Straat (Kenniscampus I)’ en ‘Springplank Voor Talent (Kenniscampus II)’, die Ede in de komende jaren hoopt uit te voeren. Beide projecten zijn geënt op de ontwikkeling van een grootschalige onderwijs / kenniscampus in de Edese wijk Maandereng. Het gaat om vele duizenden leerlingen en studenten die overdag door de wijk trekken of er aanwezig zijn. In de wijk zijn scholen voor basis- en voortgezet onderwijs maar is ook een ROC en een HBO.

Het eerste project richt zich op het leggen van verbindingen tussen onderwijsinstellingen en de wijk waarin die gesitueerd zijn. Er moeten zowel inhoudelijke als fysieke verbanden worden gesmeed. Simpel gezegd: “de lasten moeten lusten worden”. Zo is het de bedoeling om leerlingen in te zetten voor diverse wijkactiviteiten als onderdeel van de opleiding. Ook valt te denken aan maatschappelijke stages in de wijken. Daarnaast worden voorzieningen op de campus ook beschikbaar gesteld voor de wijk. Voorbeelden hiervan zijn sportfaciliteiten, maar ook de realisering van een buurtcentrum met voorzieningen voor leerlingen, studenten en wijkbewoners maakt deel uit van het plan. De ambitie is dat voorzieningen op de campus worden zoveel mogelijk gezamenlijk gebruikt worden en waar mogelijk worden gerund door leerlingen en studenten als onderdeel van hun opleiding.

Het tweede project richt zich op het realiseren van doorlopende leerlijnen rond de thema’s ‘techniek’, ‘gezond’ en ‘groen’. Dit moeten leerlijnen worden in het beroepsonderwijs van VMBO tot HBO of zelfs Universitair onderwijs dat ook in de nabijheid van de wijk aanwezig is. Binnen de leerlijnen kunnen onderwijsinstellingen gebruik maken van elkaars kennis en voorzieningen. Met de doorlopende leerlijnen wordt schooluitval tegengegaan en doorstroming naar opvolgende onderwijsniveaus gestimuleerd. Juist uit de genoemde disciplines: techniek, gezond en groen kunnen talenten betekenisvol bijdragen aan activiteiten en voorzieningen in de wijk.

Meer HBO in Apeldoorn

De snelle groei van Apeldoorn in de 20e eeuw is de laatste jaren vrij plotseling omgeslagen in stagnatie. Uit de index voor woon-aantrekkelijkheid blijkt dat Apeldoorn snel terrein verliest ten opzichte van andere 100.000+ gemeenten. In enkele jaren is Apeldoorn van een 13e positie (2002) teruggevallen naar een 22e plek (2008) onder de 25 grootste steden. De aantrekkingskracht van Apeldoorn op kansrijke jongeren (hoogopgeleiden, creatieve klasse) is beduidend lager dan in andere grote steden. De afwezigheid van hoger onderwijs speelt hierbij een grote rol (Atlas voor gemeenten, 2006).

Het feit dat jongeren noodgedwongen de stad verlaten voor hun studie en niet meer terugkomen, stelt de lokale werkgevers voor grote problemen. Apeldoorn heeft een moderne economie met ruim 95.000 arbeidsplaatsen. De kwantitatieve en kwalitatieve mismatch op de arbeidsmarkt is groot, en neemt nog altijd toe. Het lokale arbeidspotentieel is beperkt in omvang en kent relatief weinig hoog opgeleiden. Nu al komt circa de helft van de werknemers van buiten de plaats. De komende tien jaar zal het lokale arbeidspotentieel verder dalen doordat nog eens 21.500 mensen (de geboortegolfgeneratie) de aow-gerechtigde leeftijd bereikt. Als Apeldoorn er niet in slaagt meer en hoogopgeleide jongeren aan zich te binden, zal het vestigingsklimaat verslechteren en moet worden gevreesd voor het vertrek van bedrijven. Dat brengt grote kosten voor die bedrijven met zich mee, en is een aderlating voor de stad.

De doorbraak die Apeldoorn voor ogen heeft is een flexibilisering van de regelgeving om de vestiging van veel meer vervolgonderwijs (HBO/WO) in de gemeente mogelijk te maken. Bestaande regelgeving pakt namelijk desastreus uit voor Apeldoorn en lokale maatschappelijke belangen worden ondergeschikt gemaakt aan de belangen van elders gevestigde, bestaande instellingen, jongeren en creatieve bedrijvigheid (de zgn. broedplaatsen).

We denken aan tenminste een HBOV, HEAO en PABO.

De gemeente is al bezig om ruimte in de stad te creëren die het potentieel dat met de opleidingen wordt aangetrokken, ook aan de stad te binden door passende huisvesting, leer- en werkruimtes te bieden. Hiervoor is een praktijkexperiment opgesteld: Village Veldhuis.

Wat vragen wij?

1. Aanpassing van wet- en regelgeving, zodat het voor steden als Apeldoorn mogelijk is om een brede HBO-instelling te vestigen en een breed en divers arbeidspotentieel in de gemeente veilig te stellen. Een experimentele status voor een periode van vijf jaar biedt daartoe wellicht mogelijkheden.
2. Deelname aan de pilot Associate Degree-programma met start in het jaar 2010/2011.
3. Kennis- en expertise en mogelijke financiële ondersteuning om het praktijkexperiment Village Veldhuis als vliegwiel te laten fungeren.

4.4. Vanzelfsprekende veiligheid: aanpak voorkomen van risicovolle situaties

4.4.1 Inleiding

Veiligheid is een aspect dat door de hele samenleving een rol speelt. Een efficiënte handhaving moet ervoor zorgen dat gedrag aangepast wordt aan de regels. Een efficiënte ketenaanpak moet ervoor zorgen dat problemen zoveel mogelijk voorkomen worden en waar toch problemen ontstaan, moeten effectieve handhaving en repressie maar ook een goede nazorg uitkomst bieden. Toch zijn er nog al wat problemen met handhaving en dus ook veiligheid. Zeker als steden groter worden en ruimtegebruik en contacten tussen mensen veel intensiever zijn, neemt de druk op de regels toe. Een dorp kent geen parkeerwachters, een beetje stad heeft al gauw een heel leger.

Het huidige systeem van handhaving en toezicht om de veiligheid in brede zin te garanderen is aan veel kritiek onderhevig. Het leidt tot veel bureaucratie en zogenaamde regeldruk. Aan de andere kant is er soms sprake van gebrekkige handhaving en juist de roep om meer personeel. Er zijn echter meer kwesties aan te voeren rond handhaving en toezicht en wel:

- Er is geen synergie als het gaat om signalering, waarneming en monitoring. De gezamenlijke toezichthouders zien veel meer dan waar nu gebruik van wordt gemaakt.
- Er wordt vrijwel niets gedaan aan preventie. De opgave is dus de bestaande preventiepraktijk door te ontwikkelen. De overschrijding van regels is een momentopname. Wat daar aan vooraf gaat is minstens zo interessant. Als kennis daarover ontbreekt dan zijn er ook geen middelen de overschrijdingen te beperken. Het lerend vermogen is dan gering.

Deze problemen zijn ten dele terug te voeren op slechte communicatie tussen handhavers onderling en tussen de handhavers en de instanties die betrokken zijn bij het traject dat vooraf gaat aan de eventuele overtreding. Bij sommige processen heeft het geen zin langdurig betrokken te zijn bij het proces dat aan de overtreding vooraf gaat. Als iemand te hard rijdt dan is dat gewoon te hard. Slechts bij hoge uitzondering is er een excuus. Dat geldt niet voor alle overtredingen. Als jongeren over de schreef gaan, zijn er vaak al diverse instanties bij betrokken geweest. Het moet mogelijk zijn de signalen die daar naar voren komen te benutten. Een ander onderwerp waar handhaving zeer nadrukkelijk een rol speelt, is bij de ontwikkeling, vormgeving en beheer van de leefomgeving. Ook hier is vaak al een heel traject geweest voordat blijkt dat er een of andere norm is die absoluut gehandhaafd moet worden. In beide gevallen is er sprake van een keten van handelingen waar handhaving op een veel te laat moment van de partij is.

De uitdaging voor New Towns is veiligheid vanzelfsprekend te maken en dat kan alleen als synergie en preventie een integraal onderdeel vormen van de handhaving. De New Towns hebben al eerste stappen op dit pad gezet en willen dat vervolgen.

4.4.2 Uitgangssituatie

Positie nog gunstig; er zijn negatieve signalen

De diverse stadsfoto's laten zien dat de problemen in de 5 New Towns gemiddeld genomen minder groot zijn dan in de overige voormalige groeikernen. Alleen in Zoetermeer en Almere zijn de problemen op het gebied van overlast en onveiligheid groter dan in de andere groeikernen.

New Towns verkeren daarom ten aanzien van de veiligheid nog in een redelijk gunstige positie.

Er zijn echter wel een aantal zorgwekkende eerste signalen. Dit blijkt o.a. uit de Leefbaarometer. Er is een toename van gevoelens van onbehaaglijkheid en zelfs onveiligheid. Dat heeft op een aantal plaatsen te maken met opkomende overlast en criminaliteit. Een preventieve aanpak om dit te voorkomen is een zaak die de burger zelf en de verantwoordelijke instanties betreft.

Op dit moment wordt er al veel werk verzet rondom de jongerenproblematiek. Als het beleid ongewijzigd wordt voortgezet, zal de jongerenproblematiek mogelijk toch uit de hand lopen. De groep jongeren die nu voor problemen zorgt, zal zich verder uitbreiden, in de wijk en ook naar aangrenzende wijken toe. Als we te weinig doen zullen deze jongeren en hun gezinsgenoten zich ontwikkelen tot onmachtige ouders met een sociaal economisch slechte positie omdat ze niet goed zijn opgeleid. Hierdoor zullen ook toekomstige generaties weer een slechte startpositie hebben. Uit verschillende signalen blijkt wel dat sommige doelgroepen nog niet voldoende bereikt worden. Een aantal basisscholen geeft aan grote problemen binnen de school te ervaren. Een reëel gevaar is er tot waterbedeften waarmee de problematiek zich over de hele stad verspreidt.

In diverse wijken zijn er aanwijzingen dat er de komende jaren zich problemen gaan voordoen. Dat vraagt om een preventieve aanpak.

Start gemaakt met integraal veiligheidsbeleid

In alle 5 New Towns wordt een Integraal Veiligheidsbeleid uitgevoerd. Uitgangspunt daarbij is dat het veiligheidsbeleid de gehele veiligheidsketen bestrijkt: van pro-actie tot nazorg. Integrale veiligheid betekent samenwerken aan de verbetering van de lokale veiligheid, onder regie van de gemeente en met een samenhangend pakket van activiteiten of maatregelen. Bij veiligheid gaat het om sociale en fysieke veiligheid, om objectieve en subjectieve veiligheid.

Het curatieve deel van de integrale veiligheidsaanpak toont dat de criminaliteit in de New Towns onder het landelijk gemiddelde ligt en dat de daders hoofdzakelijk uit de eigen stad komen. Ten grondslag aan het preventieve deel van deze aanpak ligt de toename van misdrijven die met geweld samenhangen en van misdragingen in de openbare ruimte. Beiden voornamelijk gepleegd door jongeren.

Vanuit de integrale veiligheidsaanpak zijn veiligheidsmanagers actief. Deze veiligheidsmanagers zijn de voorpost in de wijk en het aanspreekpunt voor inwoners. Onder voorzitterschap van de veiligheidsmanager is dan meestal een Jeugd Interventie Team actief. Deze teams bestaan uit de wijkagent, de jongerenwerker, maatschappelijk werker en een leerplichtambtenaar en hebben

tot doel de bestrijding van jeugdoverlast in de wijken. Om een veilige woon - en leefomgeving te bewerkstelligen zijn verschillende plannen van aanpak geïmplementeerd. Zo is er een plan van aanpak overvalcriminaliteit, vandalisme, keurmerk veilig ondernemen bedrijventerreinen en winkelgebied, politie keurmerk veilig wonen, het convenant Veilige School en convenant Veiligheid in het Openbaar Vervoer. Tevens zijn er in wijken buurtpreventie- en buurtbemiddeling projecten opgestart.

Aanpak curatief en preventief

De bestaande integrale veiligheidsaanpak is vooral normatief in het curatieve deel, ingegeven door een hoge mate van al jaren bestaande professionele expertise. Het preventieve deel in de integrale aanpak is nog jong, weinig ontwikkeld en allerminst normatief. Daadwerkelijk preventief beleid kan slechts gevoerd worden in samenwerking met bewoners, verschillende instellingen, politie en gemeente. Om dat te bereiken is een volgende stap in de doorontwikkeling nodig met meer verdieping en meer specificatie.

De verharding en verdieping van de overlast en vooral de criminaliteitsproblematiek bij jongeren vraagt een nieuwe oriëntatie. Naarmate de stad langer bestaat zal de relatieve omvang van deze groep ('gewoontecriminelen') met een actieve criminele carrière namelijk groter worden. Aangezien door deze daders vaak veel en ernstige delicten worden gepleegd, kan dit doorwerken in zowel de aard als de omvang van de criminaliteit; dit laatste temeer omdat aanwas 'van onderaf' (de zogenoemde 12-minners) een serieuze ontwikkeling vormt. Het is niet ondenkbaar dan onder 'oudere' jongeren meer stabiele criminele subculturen en milieus ontstaan. Vanuit het gezichtspunt van openbare orde is een systematischer en geïntegreerde aanpak van first offenders, meerplegers en veelplegers van belang.

Doorbraak

Ondanks het al stevige veiligheidsbeleid van de vijf New Towns is er een noodzaak voor organisatorische verbetering, intensivering van beleid en nieuwe beleidsaccenten. Vooral op de thema's: verharding en verdieping van de jeugdoverlast en criminaliteit, criminele subculturen en informatiehuishouding.

Doel: vanzelfsprekende veiligheid

Veiligheid is een zeer breed onderwerp. Het tegengaan van verharding en verdieping van de jeugdoverlast en criminele subculturen heeft daarbinnen de grootste prioriteit. Daarnaast is een belangrijk thema de informatiehuishouding: weten wat de hotspots zijn, waar de criminele jongeren zich bevinden, wat hun achtergrond is. De subdoelen zijn:

- Heldere normen stellen en overlast terugdringen
- Jongeren op school houden en krijgen ouders ondersteunen bij de opvoeding
- Waar nodig: gericht hulpverlening inzetten
- Jongeren perspectief en ontspanning bieden
- Burgers betrekken bij een ketenaanpak gericht op veiligheid.

4.4.3 De aanpak

De aanpak bestaat uit 3 sporen:

1. Veiligheid van belang bij alle businesscases.
2. Meer synergie bij de informatievoorziening.
3. Meer nadruk op preventie door bewust sturen op gewenst gedrag.

ad.1 Veiligheid van belang in alle businesscases

De aanpak bij het thema veiligheid is duidelijk anders dan bij de ander onderwerpen. Het gaat niet zozeer om nieuwe proeftuinachtige pilotprojecten, maar om het intensiveren van reeds bestaande en effectieve instrumenten en om het implementeren van 'best practices' uit andere gemeenten.

Projecten dienen gezamenlijk de hele keten te bestrijken: van preventie tot repressie en nazorg. In deze aanpak is het van belang allianties te vormen. Om aan de slag te gaan met de nieuwe beleidsaccenten en de verbeterde informatiehuishouding wordt aangesloten bij bestaande netwerken van veiligheidspartners. Veiligheidshuizen en de veiligheidsnetwerken in de stadsdelen/wijken vormen daarvoor een goede basis.

Voor veiligheid is er een apart budget. Dat zijn de zogenaamde Van Montfransgelden. De inzet van deze gelden, zal vooral gericht zijn op preventie en synergie in de informatievoorziening.

ad.2 Meer synergie bij de informatievoorziening

Een eenvoudig te organiseren verbetering van de informatievoorziening is de vorming van preventie-teams in de wijk. Instanties die een directe bemoeienis hebben met activiteiten in de wijk wisselen daarbij informatie uit.

Een stap verder is het verzamelen, analyseren, interpreteren en toepassen van informatie, op basis van voortdurende en consequente monitoring van verbanden tussen bevolkingsontwikkeling, sociaal-economische ontwikkeling en (fysieke en sociale) stadsontwikkeling die samenhangen met criminaliteitsontwikkelingen. Belangrijke instrumenten hiervoor, zoals de Veiligheidsmonitor, zijn deels al beschikbaar.

Een laatste aspect van informatiehuishouding en monitoring betreft het ontbreken van een heldere evaluatiesystematiek en -discipline. De lacune met betrekking tot het normatieve deel ten aanzien van preventief gewenst gedrag, om ongewenst gedrag te voorkomen, dient daarin te worden opgevuld. Dit dient in de dagelijkse werkelijkheid via een procesmatige aanpak te worden ontwikkeld. Die aanpak dient dan te worden kortgesloten op stedelijk niveau met een meer afstandelijke onderzoeksmatige aanpak. De interactie tussen beiden leidt dan op termijn tot het voor de stad bespreekbaar gemaakt gewenst gedrag. Het resultaat zal zijn een versterking van de informatiepositie van de deelnemers en wat nog belangrijker is: meer identificatie met de wenselijk geachte omgeving en daarbij gezamenlijk gewenst gedrag. Het resultaat is ook het monitoren van de effecten van deze aanpak.

ad.3 Meer nadruk op preventie door bewust sturen op gewenst gedrag

Gewenst gedrag stimuleren kan onmogelijk door alleen repressie. Een ouder die zijn kind tracht op te voeden door uitsluitend politieagent te spelen zal weinig succes boeken. Een sleutelwoord bij preventie ten aanzien van veiligheid is waardering. Een aantal voorbeelden kunnen dit te illustreren:

In de omgeving van de woning zijn dat jongerenbemiddelaars. Jongeren als coach bemiddelen op straat, in de buurt en op school tussen jongeren binnen de eigen cultuur. Ze treden op als intermediair in ogenschijnlijk kleine en oppervlakkige incidenten. Hun gedrag is gericht op het voorkomen van calamiteiten. In de omgeving van de woning zijn dit ook de gezinscoaches. Die zijn gefocust op stevig ouderschap. De ouders worden bijgestaan hun minderjarige kinderen goed op te voeden. In de buurt zijn dat de straatcoaches. Zij spreken moeilijk te bereiken jongeren aan zodra hun gedrag overlastgevend is en confronteren hen met de uitwerking van hun gedrag. Deze coaches brengen bij voortdurend overlastgedrag, eventueel samen met de gezinscoach, een bezoek aan de ouders. Die zijn immers verantwoordelijk voor het gedrag van hun minderjarige kinderen. Samen worden controleerbare afspraken gemaakt over hun gewenst gedrag thuis, op school en op straat. Op het niveau van de wijk is er de wijkwaard. Zij of hij zijn de personen, die voor hun wijk medebewoners uitnodigen tot het in hun wijk gewenst gedrag, van passief tot actieve participatie, en bij misdragingen wijzen op het niet gewenst effect van dat gedrag. Zij zijn de waard in de buurt- en wijkontmoetingscentra. De jongeren buurtbemiddelaar, de gezinscoach, de straatcoach en de wijkwaard worden uiteraard ingezet waar dat nodig is en worden gerekruteerd uit de stedelijke populatie. Zij worden gericht opgeleid en getraind door het (eventueel op te richten) stedelijk activeringscentrum.

4.4.4 Effecten

Het primaire effect is uiteraard een verbetering van de veiligheids-situatie en de beleving daarvan. Daarnaast zijn te verwachten effecten:

- Een verbetering van de sociale cohesie: rechtstreekse betrokkenheid van bewoners met de gang van zaken in de buurt zal de sociale samenhang verbeteren.
- Wijken van waarde: overlast, bekladding en criminaliteit zijn waarde vernietigers. Wijken waar dit kan worden voorkomen stijgen in waarde.

4.4.5 De Businesscases

Onder dit thema zijn door de 5 Ortega-gemeenten in totaal 7 businesscases ingebracht:

- De businesscase "Veiligheid en jeugd" in Almere
- De businesscase "Het woudhuis" in Apeldoorn
- De businesscase "Gezinscoaches" in Ede
- De businesscase "Centrum voor jeugd en gezin plus" in Haarlemmermeer
- De businesscase "Buytenwegh" in Zoetermeer
- De businesscase "Palenstein" in Zoetermeer
- De businesscase "Veiligheid" in Zoetermeer

Ter illustratie is in het kader een korte beschrijving opgenomen van een Haarlemmermeerse businesscase.

Centrum voor Jeugd en Gezin plus

Haarlemmermeer is al in 2006 gestart met de voorbereidingen van een CJG (toen nog onder de naam Ouder en Kindcentrum), ruim voordat er sprake was van een wettelijke verplichting tot het inrichten van een CJG. Aanleiding indertijd vormden de signalen van ouders dat zij onvoldoende de weg konden vinden in het zorg- en hulpverleningsaanbod. In Haarlemmermeer heeft het accent in de CJG ontwikkeling tot nu toe sterk gelegen op het versterken van de samenwerking tussen maatschappelijke organisaties en de inhoudelijke ontwikkeling van CJG producten en werkprocessen. Met daarbij steeds specifieke aandacht voor de aansluiting tussen de jeugd- en de volwassenenzorg, werelden die tot nu toe sterk gescheiden zijn. De afgelopen jaren is een stevig fundament gelegd voor de samenwerking tussen alle partners. Er is een gedeelde visie ontstaan om in Haarlemmermeer langs de lijnen van het gebiedsgericht werken vier CJG vestigingen te realiseren, waarvan één "CJG+" met een aantal extra stedelijke functies. Hierbij zal ook aansluiting bij het regionale veiligheidshuis worden gezocht.

Haarlemmermeer wil op een innovatieve wijze bereiken dat de CJG centra (en in het bijzonder het "CJG+") gaan functioneren als expertise- en ontmoetingscentra voor professionals uit zowel het jeugd- als het volwassenendomein, waarbij problemen via een multi-probleemgezin worden aangepakt. Deze werkwijze biedt de mogelijkheid om een bepaalde problematiek vroegtijdig en ook preventief op te pakken.

Literatuur

- De Leefbaarometer,
- De Nieuwe Stad, sterkte en zwakten van vijf "nieuwe" Nederlandse steden: Almere, Apeldoorn, Ede, Haarlemmermeer en Zoetermeer. Atlas voor gemeenten, Utrecht april 2009
- Stadsfoto's van de 5 gemeenten, Atlas voor gemeenten, Utrecht maart 2009
- Verslagen van de gemeentelijke en Centrale discussietafels en Dialogsessies gemeenten en departementen

Beschikbare budgetten

- Het ISV-budget: in overleg met de provincies kan een deel van het bestaande ISV budget worden ingezet te besteden gelden voor New Town problematiek. De gemeenten dienen daartoe in overleg te treden met de betrokken provincie.
- Leefbaarheids- (WWI) en veiligheidsgelden (BZK/van Monfransgelden): voor de vijf Ortega-steden is voor 2010 en 2011 een bedrag ca 12 miljoen euro beschikbaar gesteld.
- Het budget 40+ wijken: de gemeenten Almere, Ede en Zoetermeer zijn op basis van de leefbaarometer uitgenodigd om een aanvraag voor de 2e tranche van het budget 40+ wijken in te dienen.
- Vroegtijdig schoolverlaten; voor Almere, Apeldoorn, Ede en Zoetermeer is voor de komende 5 jaar jaarlijks een bedrag van 700.000 euro beschikbaar gesteld.
- Aanpak Marokkanen en jongeren en straatcoaches: in het kader van deze regeling is voor de gemeente Ede totaal 330.000 euro beschikbaar gesteld.
- Antillianenproblematiek: In de gemeenten Almere en Zoetermeer is voor de komende 4 jaar jaarlijks +/- 350.000 euro beschikbaar gesteld.
- Voor polarisatie en radicalisering is voor de gemeente Apeldoorn bijna 80.000 euro voor 2010 beschikbaar gesteld.
- Peuterzaalwerk: Voor de gemeente Almere (380.000 euro), de gemeente Apeldoorn (310.000 euro), Ede (260.000 euro), Haarlemmermeer (315.000 euro) en Zoetermeer (205.000 euro) zijn budgetten beschikbaar gesteld.
- Maatschappelijke Opvang voor de centrumgemeenten Almere, Apeldoorn en Ede.
- Het innovatietraject 'wijkgerichte inburgering' is een project waar de gemeente Zoetermeer met gezamenlijke inzet - ook financieel - van gemeente en rijk aan deelnemen. Zij lopen 'vooruit', leveren bevindingen en werkwijzen op die naar andere gemeenten worden overgedragen.
- In het kader van "Mooi Nederland" stelt het Rijk geld beschikbaar voor innovatieve plannen die Nederland mooier kunnen maken. Mooi Nederland is op zoek naar inspirerende en vernieuwende aanpakken van onder andere de "identiteit van de binnenstad". Juist de Ortega-steden zouden in het kader van het door hen geïdentificeerde thema "Bruisende voorzieningen" kunnen meedingen in het kader van deze regeling.
- In de Raambrief (rijksbesluiten Amsterdam-Almere-Markermeer) is besloten een financiële bijdrage van €37 miljoen te leveren aan de vestiging van Hogeschool Windesheim in Almere en Lelystad met een breed onderwijsaanbod (40 opleidingen). Door dit besluit is voor wat betreft Almere één belangrijke stap in de uitvoeringsagenda van Almere voor het nieuwe stedenbeleid gezet. Talentvolle jongeren kunnen zo voor de bestaande stad worden behouden en de doorstroming van mbo naar hbo wordt mogelijk in eigen stad. Het lokale en regionale bedrijfsleven kan over gekwalificeerde krachten beschikken en op termijn krijgt de stad een culturele boost door de studentenpopulatie van ca. 7000 studenten. Daarnaast investeert het kabinet 46 miljoen euro in de uitbreiding van het stadscentrum rond het Weerwater.

Dit is een publicatie van: Ministerie van VROM
Rijnstraat 8 | 2515 XP Den Haag | www.vrom.nl

In samenwerking met de 5 Ortega-gemeenten:

